

Photo credit: UNICEF/Turkey/2014/Aldemir

Türkiye'de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi

Türkiye’de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi

Bu rapor, UNICEF Türkiye 2011-2015 Ülke Programı çerçevesinde; UNICEF, Kalkınma Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının temsilcilerinden oluşan Çocuğun İyi Olma Göstergeleri Çalışma Grubu’nun Türkiye’ye Özgü Ulusal Çocuğun İyi Olma Hali Göstergeleri’nin geliştirilmesi üzerine yapmakta olduğu çalışmaları ve tartışmaları beslemek amacıyla UNICEF Türkiye Ofisi Sosyal Politika Birimi tarafından hazırlanmıştır.

TEŞEKKÜR

Aylin Ketenci şahsında Türkiye İş Bankası Yayınları'na ve Kerem Ünüvar şahsında İletişim Yayınları'na araştırmamıza katılan çocuklara kitap hediye etmemizi mümkün kıldıkları için teşekkür ediyoruz. Saha araştırmamızda bize destek veren Hayata Destek Derneği'ne, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'ne, Çocuklar Aynı Çatı Altında Derneği'ne, Akdeniz Göç-Der'e, Akdeniz Belediyesi'ne, Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği'ne, Toplum Gönüllüleri Vakfı'na çok teşekkür ediyoruz. Ayrıca Tahir Dadak'a, Çiğdem Ilıcalı'ya, Meral Kargı'ya, isimleri bizde saklı olan, bizi tüm misafirperverliği ile ağırlayan köy halkına ve tüm eğitim kurumlarının yöneticilerine ve çalışanlarına destekleri için çok teşekkür ediyoruz. Araştırma sonuçlarını paylaştığımız ve uzmanlıkları çerçevesinde farklı alanlarda değerli katkıları sunan tüm çalıştay katılımcılarına da teşekkür ediyoruz. En büyük teşekkür ise bizlere zaman ayırarak bu araştırmayı mümkün kılan çocuklara ve gençlere...

Araştırma Ekibi

Yazarlar:

- Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci - Takım Lideri
- Doç. Dr. Emre Erdoğan - Uzman Araştırmacı

Araştırma Ekibi:

- Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci - Takım Lideri
- Doç. Dr. Abdullah Karatay - Uzman Araştırmacı
- Doç. Dr. Emre Erdoğan - Uzman Araştırmacı
- Aslı Bekmen (Tez aşamasında doktora adayı) - Saha Koordinatörü & Araştırmacı
- Tuba Okçu (Tez aşamasında doktora adayı) - Araştırma Asistanı
- Ayşegül Bayar, (M.A.) Araştırma Asistanı
- Eda Adilak, Araştırma Asistanı

İÇİNDEKİLER

1 / Giriş	6
Araştırma Yöntemi	9
Saha Araştırmasının Sonuçları	13
Sağlık	13
Maddi Durum	15
Eğitim	18
Risk	20
İlişkiler	22
Tercih Deneyi	24
2 / Bulguların Doğrulama Safhası	26
Sağlık	27
Maddi Durum	28
Eğitim	31
Risk	32
İlişkiler	34
Tercih Deneyi	36
3 / Sonuç	38
Sağlık	39
Maddi Durum	40
Eğitim	42
Risk	44
İlişkiler	46
Kaynakça	48
Ekler	49
Ek-1 / Sağlık Gösterge Önerileri	49
Ek-2 / Maddi Durum Gösterge Önerileri	50
Ek-3 / Eğitim Gösterge Önerileri	50
Ek-4 / Aileye Yönelik Gösterge Önerileri	50
Ek-5 / Risk ve Güvenlik (Mahalle; Ev; Çalışma) Alanında Gösterge Önerileri	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Alan 1: Sağlık.....	14
Şekil 1.2. Alan 1: Sağlık: Seçilme X Ortalama Önem	14
Şekil 1.3. Alan 2: Maddi Durum.....	16
Şekil 1.4. Alan 2: Maddi Durum: Seçilme X Ortalama Önem	16
Şekil 1.5. Alan 2: Maddi Durum: Yaşam Koşulları	17
Şekil 1.6. Alan 2: Maddi Koşullar.....	17
Şekil 1.7. Alan 3: Eğitim	18
Şekil 1.8. Alan 3: Eğitim ve Okul: Seçilme X Ortalama Önem.....	18
Şekil 1.9. Alan 3: Okul altyapısı.....	19
Şekil 1.10. Alan 3: Eğitim ve Okul: Seçilme X Ortalama Önem.....	19
Şekil 1.11. Alan 4: Risk.....	20
Şekil 1.12. Alan 4: Risk: Seçilme X Ortalama Önem	21
Şekil 1.13. Alan 5: Aile İlişkileri.....	22
Şekil 1.14. Alan 5: Aile İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem	22
Şekil 1.15. Alan 5: Arkadaşlarla İlişkiler	23
Şekil 1.16. Alan 5: Arkadaş İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem.....	23
Şekil 1.17: Tüm Ortalama Faydalar	24
Şekil 1.18: Genel Önem Dağılımı.....	25
Şekil 2.1. Alan 1: Sağlık.....	27
Şekil 2.2 Alan 1: Sağlık: Seçilme X Ortalama Önem	27
Şekil 2.3. Alan 2: Maddi Durum.....	29
Şekil 2.4. Alan 2: Maddi Durum: Seçilme X Ortalama Önem	29
Şekil 2.5. Alan 2: Maddi Durum: Yaşam Koşulları	29
Şekil 2.6. Alan 2: Yaşam Koşulları: Seçilme X Ortalama Önem	29
Şekil 2.7. Alan 2: Maddi koşullar	30
Şekil 2.8. Alan 2: Maddi koşullar: Seçilme X Ortalama Önem	30
Şekil 2.9. Alan 3: Eğitim	31
Şekil 2.10. Alan 3: Eğitim ve Okul: Seçilme X Ortalama Önem.....	31
Şekil 2.11. Alan 3: Eğitim - Okul Altyapısı	32
Şekil 2.12. Alan 3: Okul Altyapısı: Seçilme X Ortalama Önem.....	32
Şekil 2.13. Alan 4: Risk I.....	32
Şekil 2.14. Alan: 4 Risk I: Seçilme X Ortalama Önem	33
Şekil 2.15. Alan 4: Risk II.....	33
Şekil 2.16. Alan 4: Risk II: Seçilme X Ortalama Önem.....	33
Şekil 2.17. Alan 5: Aile İlişkileri.....	34
Şekil 2.18. Alan 5: Aile İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem	34
Şekil 2.19. Alan 5: Arkadaşlarla İlişkiler	35
Şekil 2.20. Alan 5: Arkadaş İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem.....	35
Şekil 2.21: Faydalar	36
Şekil 2.22: Genel Önem Dağılımı.....	37

ÖZET

Bu araştırmanın hedefi, Türkiye’deki farklı yaş gruplarından, farklı bölgelerden, farklı sosyoekonomik geçmiş ve çevrelerden çocukların öznel deneyimlerini ve içinde buldukları koşulları nasıl anlamlandırdıklarını tespit etmektir. Bu sebeple, bu araştırma çocuğun iyi olmasını ulusal çapta gözlemeyi ileri aşamaya taşıyabilmek için çocukların gözünden çocuğun iyi olma hali göstergelerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma her alanda hali hazırda geliştirilmiş göstergelerin çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiğine ve yeni alanların ve/ya göstergelerin önerilip önerilmediğine odaklanmaktadır.

Bu amaçla, bazı dezavantajlı gruplara özel odakları da içeren bu çalışmada farklı yaş gruplarından toplam 562 çocukla anket çalışması ve 40 odak grup yapılmıştır.

1 GİRİŞ

Çocuğun iyi olma hali (child well-being), çocuğun yaşam kalitesini ve memnuniyetini ön plana alan ve belirlenmeye çalışılan temel göstergeler çerçevesinde yapabilirliklerini arttırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Çocukların yaşam koşullarını belirleyen unsurları hem nesnel hem de öznel göstergeler eşliğinde bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşım içinden anlamayı hedefler. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımı sağlık, maddi durum, eğitim, ev ve çevre koşulları, ilişkiler gibi farklı alanlarda çocuğun 'iyi' olmasını hedefleyerek, çocuğun refahına ve gelişmesine bütünsel olarak yaklaşır. Bu farklı alanlar altında takip edilmesi ve geliştirilmesi gereken göstergelerin belirlenmesi yardımıyla çocuğun yapabilirliklerini arttırmayı hedefler. İster ulusal veriler olarak, ister karşılaştırma amaçlı geliştirilmiş olsun, çocuğun iyi olma hali endeksleri çocukların toplumdaki konumunu izlemede önemli istatistiksel değerlendirme araçlarıdır.

Odağına çocukların tüm yaşamını bütünsel olarak alan sosyal göstergelerin araştırılmaya başlanmasının yeni bir süreç olduğu söylenebilir. (Ben-Arieh vd., 2001). Çocukluk alanındaki teorik ve normatif gelişmeler iyi olma hali göstergelerinin oluşturulması ve geliştirilmesinde önemli rol oynamışlardır (Ben Arieh, 2009). Çocuk haklarının insan

hakları olarak kabul görmesi de sürece katkı sağlayan önemli bir gelişme olmuştur. 1990 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çocukların iyi olma halini anlamaya yönelik normatif çerçeveyi çizmiştir. Üçüncü önemli etken ise metodolojik alandaki gelişmelerdir. Devletlerin topladığı ulusal verilerin karşılaştırmalı kullanılabilirliği ve verilerin daha geniş bir alanda toplanıyor olması karşılaştırmalı çalışmalara imkan tanımıştır. Çocukların öznel perspektiflerinin dikkate alınması ve çocuğun araştırmanın aktif katılımcısı haline gelmesi de literatürün gelişimine katkıda bulunmuştur (Fattore, Mason, Watson, 2005). Belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta politika odaklı araştırmaların gittikçe değer kazanması, politika üretim süreçlerinde çocuğun iyi olma halinin tanım olarak kullanılması ve göstergelerin bir izleme aracı haline gelmesidir (Avrupa Komisyonu, 2008; OECD, 2009a).

Çocuğun iyi olma hali göstergelerinin oluşturulması fikrinin yeni bir olgu ve araştırmacıların gittikçe daha fazla katılım gösterdiği bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Çocuğun refahından iyi olma haline doğru bir anlayış (welfare to wellbeing) hem alandaki araştırmacılar hem de politika yapıcılar tarafından

kabul görmeye başlamıştır. Ben-Arieh, ‘çocuk göstergeleri hareketi’ diyebileceğimiz bu sürecin son 25 yıl içerisinde 6 temel değişiklik yaşadığını söylemektedir (Ben-Arieh, 2010):

1. Daha önceleri oluşturulan göstergeler çocuğun hayatını idame ettirme durumuna odaklanırken, yeni göstergeler çocuğun iyi olma haline odaklanmaktadır. Bugün çocukların iyi olma hali göstergelerinin odağı asgari yaşam standartlarından yaşamın kalitesini anlamaya doğru evrilmiştir.
2. Geçmişteki göstergeler çocuğun yaşamındaki olumsuz çıktıları dikkate alırken, yeni dönemde oluşturulan göstergeler olumlu çıktıları göz önüne almaya başlamıştır. Olumlu çıktılar statik bir durumdan ziyade çocuğun kaynakları kullanma biçimine ve ailesi, arkadaşları, okulu ve içinde yaşadığı toplum ile ilişkilerine bakmaktadır. Tüm bu unsurların değişim gösterdiği, çocukların çevresel koşulları değerlendirerek kendi iyi olma hallerini yarattıkları kabul edilmektedir.
3. Geçmişteki göstergeler çocukların ileriye yönelik başarılarını ve iyi olma hallerini dikkate alırken son yıllarda oluşturulan

göstergeler çocukların hali hazırdaki iyi olma hallerini dikkate almaktadırlar.

4. Geçmiş yıllardaki göstergeler geleneksel alanlardan oluşurken bugünkü göstergeler yeni alanları da dikkate almaya başlamıştır. Daha önceleri eğitim, sağlık, sosyal bakım gibi meslek alanlarıyla da örtüştürerek oluşturulan göstergeler iken bugün kullanılan katılım, öznel iyilik hali gibi alanlara ait göstergeler şeklinde biçimlenmektedir.
5. Önceki çalışmalardaki göstergeler yetişkin merkezliken bugünkü göstergeler çocuk merkezlidir. Geçmişte çoğu çalışma erişkinlerin dünyasının gözü ile çocukları araştırma konusu yapmış ve iyilik hali göstergeleri bu yönde oluşturulmuştur. Çoğu zaman erişkin araştırmacıların gösterge kümelerinin (domain) çocuklara bir anlam ifade edip etmediğini dahi bilmemekteyiz (Fattore, 2005). Çocukların günlük yaşamlarına odaklanarak ve onların hikayelerini dinleyerek çocukların iyi olma halinin anlaşılacağı bugün kabul görmeye başlamış ve çocuklar araştırmalara dâhil edilmeye başlanmıştır.
6. Son yıllarda çocuğun iyi olma halini anlamaya yönelik birleşik endeksler

oluşturulmuştur. Araştırmamızda da başvuru gösterge endeksleri çocuğun iyi olma halini izleyebilmek için önemlidir. Ayrıca, politika yapıcılar için çocuk odaklı politikaların oluşturulmasında kıstas da oluşturabilirler.

Bu alandaki endekse ilişkin tartışmaların devam ettiği ve ortaklaşmış bir endeks anlayışına henüz varılmadığı da söylenebilir. İyi olma halini ölçmeye ve izlemeye dair uluslararası çalışmalar Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri(CEE) ve Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS) ve OECD ülkelerinde karşılaştırılabilir nitelikte ulusal verilere dayanarak oluşturulmuştur. OECD, *Doing Better for Children*, (2009) ve Avrupa Komisyonu EC, *Report on Child Poverty and Child Well-Being in the European Union*, (2008) iki örnek olarak bir sonraki sayfada yer almaktadır.

Çocuğun iyi olma hali yaklaşımının önemi maddi durum, sağlık, eğitim gibi nesnel yaşam koşulları ile çocukların içinde yaşadıkları koşulları nasıl yorumladıkları/ değerlendirdikleri, mutluluk ve yoksunluklarını nasıl ifade ettikleri gibi öznel deneyimlerin birleşiminde yatmaktadır (Frones, 2008). Önceki çalışmalarda yer alan göstergeler yetişkin merkezliken bugünkü

Tablo 1: OECD 2009: OECD, Doing Better for Children, OECD Publications, (2009).

Maddi Durum	Sağlık	Eğitim	Ev ve Çevre Koşulları	Risk	Öznel İyi Olma Hali
<p>Ortalama hane halkı geliri</p> <p>Yoksul hanelerdeki çocuk sayısı</p> <p>Eğitimde yoksunluk (4'ten azına sahip olma)</p> <ul style="list-style-type: none"> Çalışma masası Sessiz çalışma mekanı Bilgisayar Eğitime uygun yazılım İnternet Hesap makinesi Sözlük Okul kitapları 	<p>Bebeklik</p> <ul style="list-style-type: none"> Bebek ölümleri Düşük doğum kilosu Emzirme oranı <p>Erken çocukluk</p> <ul style="list-style-type: none"> Aşılama oranı <p>Geç çocukluk</p> <ul style="list-style-type: none"> Fiziksel aktivite <p>Çocuk ölümleri</p> <ul style="list-style-type: none"> Tüm nedenler İntihar 	<p>Eğitim başarısı (PISA okuma, matematik, fen puanı ortalaması)</p> <p>Başarıya ulaşmada eşitsizlik (90. ve 10. yüzdeler arası 3 PISA puanı ortalama oranı)</p> <p>Genç işgücü piyasası sonuçları (15-19 yaş arası okumayan çalışmayan genç yüzdesi)</p>	<p>Kalabalık ev</p> <ul style="list-style-type: none"> Kendine ait oda <p>Çevre koşulları</p> <ul style="list-style-type: none"> Dışarıdan gürültü alan ev Kirli-pis mahalle 	<p>Sigara içme</p> <ul style="list-style-type: none"> 15 yaş oranı <p>İçki içme</p> <ul style="list-style-type: none"> 13-15 yaş arası 2 defadan fazla sarhoş olan oranı <p>Ergen hamilelik</p> <ul style="list-style-type: none"> 15-19 yaş arası doğum yapma oranı 	<p>Okul yaşamının kalitesi</p> <ul style="list-style-type: none"> Fiziksel şiddet-zorbalık gören çocukların oranı Okulu sevme oranı

Tablo 2: EC-Avrupa Komisyonu 2008: Report on Child Poverty and Child Well-Being in the European Union, 2008.

Maddi Durum	Sağlık	Eğitim	Ev ve Çevre Koşulları	Risk	Öznel İyi Olma Hali
<p>A tipi göstergeler</p> <p>Gelir yoksulluğu</p> <ul style="list-style-type: none"> Çocuk yoksulluğu Çocuklar için görece yoksulluk risk uçurumu Kalıcı çocuk yoksulluk riski Çalışan hanehalkı çocuk yoksulluğu % Çocuklar için kalıcı yoksulluk riski % <p>İş</p> <ul style="list-style-type: none"> İşsiz hanelerde yaşayan çocuk % Ebeveynliğe iş sahibi olmanın etkisi <p>B tipi göstergeler</p> <p>Maddi yoksunluk</p> <ul style="list-style-type: none"> Temel ihtiyaçların yoksunluğu Bir haftalık tatil yapamayan çocuk % Eğitim ve kültürel aktivite yoksunluğu <p>C tipi göstergeler</p> <p>Çocuk bakımı</p> <ul style="list-style-type: none"> Çocuk bakımı İhtiyaçları karşılayabilme <p>Çocuk Gelir Yoksulluğu</p> <ul style="list-style-type: none"> Mutlak yoksullukta çocuk sayısı Çocuklar arası yoksulluk riski 	<p>A tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Doğumda yaşam beklentisi <p>B tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Bebek ölümleri Düşük doğum kilosu Beden kitle endeksi Sağlık bakımına ulaşım Yaralanma oranı İntihar oranı Her gün kahvaltı/protein alımı <p>C tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Düşük doğum kilosu 6 hafta emzirme oranı Aşılama Diş sorunları Fiziksel aktivite Sebze/meyve alımı Aşırı kilo Duygusal sağlık Kronik hasta Bulaşıcı hastalık Okulda kaza 	<p>A tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Okulu erken terk edenler PISA okuma puanı PISA matematik puanı PISA fen puanı <p>B tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Öğrenci/ öğretmen oranı Okul sonrası ulaşılabilir çocuk bakımı Okulda bilgisayar / internet kullanımı <p>C tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Ortaöğretim başarısızlık oranı En avantajlı % 25 ile en dezavantajlı % 25 arası okuma becerisi farkı Zorunlu eğitimi bitirme notu % Ortaöğretimi tamamlama Okul öncesi eğitim merkezi % Okulda ve okul dışında bilgisayar / internet kullanımı 15-19 yaş arası okumayan – çalışmayan genç oranı Okulda sağlık hizmeti Okulda yemek hizmeti 	<p>Ev Koşulları</p> <p>B tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Evin konforu Evin eksikleri Evin sağladığı alan <p>C tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Kalabalık evlerde yaşayan çocuk oranı Kendi odasına sahip 0-18 yaş çocuk oranı Standartların altında yaşayan çocuk oranı <p>Çevre Koşulları</p> <p>B tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Yerel çevre koşulları bağlamında Maddi yoksunluk (EU-SILC) <p>C tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Çevredeki oyun alanlarından memnun olan 0-5 yaş grubu çocukların ebeveynlerin % İyi eğlence imkânlarına sahip gençlerin % 6 yaş grubu çocuklardan olmadığı için okul öncesine devam etmeyenlerin % Ev içi/ev dışı temiz hava, çevre toksinleri Yaşanan çevrenin iklimi 	<p>B tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Okuldan kaçma Ergen hamilelik <p>C tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Şiddete maruz kalmak Riskli davranmak Ergen hamileliği Yüksek alkol tüketimi 11-15 yaş arası sigara içen çocuk oranı Hamile iken sigara içen oranı Madde kullanımı oranı Madde sunulan çocuk oranı Suçla ilişkilendirilmiş 15 yaş çocuk oranı 10-24 yaş arası intihar, kendine zarar verme oranı 10-18 yaş arası öğretmen ya da başka çocuklar tarafından dövülen/kötü muamele gören çocuk oranı 	<p>Sosyal katılım ve aile ortamı</p> <p>B tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Ayda 1'den az aile bireyleri ile görüşen çocukların oranı Aile ve arkadaşların uzak olması 3'ten az arkadaşı olan çocukların oranı Çocukların sosyal katılımı Müfredat dışı faaliyetlere erişim <p>C tipi göstergeler</p> <ul style="list-style-type: none"> Okul çağında serbest zamanlı, kültürel ve eğitici faaliyetlere katılım oranı Ailenin dağılımı Okulda iyi olma hali Evde iyi olma hali Okulda kendini güvende hisseden çocukların oranı Ders ortamını tatmin edici bulan çocukların oranı

göstergeler çocuk merkezlidir. Geçmişteki çalışmaların büyük kısmı, erişkinlerin dünyasının gözü ile çocukları araştırma konusu yapmış ve iyi olma hali göstergeleri bu yönde oluşturulmuştur. Çoğu zaman, erişkin araştırmacıların oluşturduğu gösterge kümelerinin/ alanlarının(domains) çocuklar için anlamı sorgulanabilir. Bu nedenle de iyi olma halini belirleyen alanların ne olması gerektiği ve bu alanların altında hangi gösterge setlerinin olması gerektiği devam etmekte olan bir tartışmadır.

Bu projenin amacı Türkiye’de çocukların gözünden çocuğun iyi olma hali göstergelerini değerlendirmek ve tanımlamaktır. “Çocuğun iyi olma hali ” kavramı çocukların hem nesnel hem öznel açıdan yapabilirliklerini izlemeye imkân tanır. Çocukların öznel deneyimlerini ve içinde buldukları durumdan nasıl anlamlar çıkardıklarını anlamayı amaçlayan bu proje, aynı zamanda ülke çapında “çocuğun iyi olma hali”ni inceleyebilmek için ilgili göstergeleri oluşturmaya katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu raporda amaç saha araştırmasına ve doğrulama aşamasına dayanarak farklı alanlarda çocukların önceliklerini yansıtmaktır. Araştırmamız her bir alanda belirtilen göstergelerin çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiğine odaklanarak,

yeni alan ya da gösterge önerilerini de aktarmayı hedefler. Türkiye için ulusal iyi olma hali göstergelerinin belirlenmesi yönünde önemli bir aşama olan bu araştırma, bulgularıyla “çocuğun iyi olma hali” literatürüne de önemli katkılar sunmaktadır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çocuğun iyi olma hali, çocuğun bugünkü ve gelecekteki yaşamını değerlendirmeye dair bir ölçme ve analitik değerlendirme aracıdır. Yaklaşım çocuğun gelişimini anlamaya dair çalışmalara metodolojik olarak da yeni bir bakış getirmiştir. Çocuğun gelecekteki iyi olma hali kadar şu anki iyi olma haline de odaklanmayı amaç olarak ortaya koymuştur. Öznel iyi olma hali ve katılım gibi yeni alanları tanımlayarak çocuk merkezli bir yaklaşım getirmiştir. Çocuğun öznel deneyimlerini önemseyen yaklaşım çocukları dâhil edebilmeye dair yöntemler geliştirmeye çalışır. Çocuklar toplumda aktif bireylerdir ve hayatları onları çevreleyen sosyal koşullar, sosyal ağlar ve kaynaklar tarafından etkilenmektedir. Fakat onlar aynı zamanda kendi iyi olma hallerinin öznelidir. İyi olma hali yaklaşımı göz önüne alınarak, çocuklar projede birer nesne değil özne olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla araştırma tasarımı çocukların algısına odaklanmaktadır.

Bu nedenle de bu araştırma, Türkiye’de farklı yaş gruplarında, farklı bölgelerde ve farklı sosyo-ekonomik durumda yaşayan çocukların öznel deneyimlerini ve yaşam koşullarını nasıl anlamlandırdıklarını anlamayı hedefler. Araştırma Türkiye’de çocuk merkezli ulusal çocuğun iyi olma hali göstergelerinin oluşturulmasına katkı sunmayı hedeflemektedir; iyi olma hali alanlarında çocukların var olan göstergeleri nasıl değerlendirdiklerine ve önerilen yeni alanlar ve yeni göstergelere odaklanmıştır.

Türkiye’de yapılmış olan ilk çalışmada uluslararası literatür temel alınarak sekiz alan belirlenmiş ve bu alanlara dair gösterge setleri oluşturulmuştur. Bu alanlar, *Maddi Durum, Eğitim, Sağlık, Risk ve Güvenlik, Ev ve Çevre, Katılım, İlişkiler ve Öznel İyi Olma Hali*’dir (Uyan-Semerci vd. 2012). Alanların altındaki göstergeler ve değişkenler oluşturulurken, uluslararası karşılaştırmalı endekslerde yer alan göstergeler ve değişkenler esas alınsa da Türkiye’ye özgü özellikler göz önünde tutulmuştur. Alanlar ayrı ayrı incelenmekle birlikte tüm bu alanların birbirleri ile ilişkili olduğu ve çocuğun iyi olma halinin ancak bu bütünsellik içinden anlaşılabilceği temel yaklaşımdır. Bu raporda yer alan çalışmada ise alan sayısı *Sağlık, Maddi Durum, Eğitim, Risk ve İlişkiler* olarak beşe

indirilmiştir. Ancak bu beş başlık, daha önce belirtilmiş olan sekiz başlığın altındaki tüm göstergeler kapsanacak şekilde düşünülmüştür. Çalışma ‘öznel iyi olma hali’ne odaklı olduğu için bu alan ayrı bir alan olarak ele alınmamıştır. Öznel iyi olma tüm alanları kesen bir biçimde yer almıştır. Bu ‘iyi olma hali’ yaklaşımının temel prensipleriyle de daha uyumludur. ‘Ev ve çevre’ hem ‘maddi durum’ hem de ‘risk’ alanında yer almıştır. ‘Katılım’ ise ‘ilişkiler’ ve ‘eğitim’ alanında ele alınmıştır.

Araştırma örnekleme kartopu yöntemiyle oluşturulduğundan, katılan çocukların verdikleri yanıtlardan Türkiye’de yaşayan bütün çocuklara dair genelleme yapmak mümkün değildir. Ancak oluşturulan ve alınan bildirimler doğrultusunda iyileştirilen soru formunun Türkiye’de yaşayan çocukları temsil eden bir örnekleme uygulanması ve genellemeler yapılması mümkündür.

Araştırmanın bulguları, UNICEF Türkiye Ofisi tarafından düzenlenen uzmanlar çalıştayında ele alınmış ve sonrasında bir doğrulama safhası yürütülmüştür. Bu bağlamda ilk uygulanan soru formu saha araştırmasındaki bulgular ve çalıştay katılımcılarının fikirleri doğrultusunda yeniden formüle edilmiştir. Soru formunun güncellenmiş versiyonu tamamlanmış ve UNICEF Türkiye Ofisi’nin önerdiği üzere 14. Ulusal Çocuk Forumu

katılımcıları soru formunun son versiyonunu doldurmuştur. Raporda bu veriler de ele alınacaktır.

1. Aşama: Hazırlık Safhası

Literatür Taraması ve Çocuk Dostu Araştırmanın Hazırlanması: Çocukların neleri önceliklediklerini tespit için araştırma ekibi yaş ve diğer farklılıkları (çalışan çocuk, engelli çocuk vs.) dikkate alarak ve var olan literatür ile farklı iyi olma hali endekslerini tarayarak çocukların dolduracağı soru formlarını tasarlamıştır. Soru formları Türkiye’de yürütülen iki farklı iyi olma hali çalışmasının (Uyan Semerci vd. 2012, Müderrisoğlu vd. 2013) bulguları temel alınarak hazırlanmıştır. İki çalışmada da literatür taraması yapılmıştır ve Uyan Semerci vd. (2012)’de çalışma İstanbul’a odaklanmış olmakla birlikte, Türkiye’de iyi olma hali endekslerini belirleyici göstergeler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle soru formu bu çalışmalarını dikkate alarak hazırlanmıştır ve farklı yaş grupları için üç farklı versiyon geliştirilmiştir. Pilot çalışmaların gerçekleştirilmesinin ardından soru formu son haline getirilmiştir.

2. Aşama: Veri Toplama

Ekip, “değerlendirmeye yönelik odak grup tartışmaları”

olarak tanımlanan karma bir metodoloji kullanarak veri toplamaktadır. Bu metodoloji hem nitel hem nicel yöntemlerin güçlü yanlarını değerlendirme sürecinin bir parçası olarak bir araya getirmektedir. Bu metodolojinin arkasındaki mantık, katılımcılardan nicel veri toplamak ve bu nicel veriyi nitel bilgi ile zenginleştirmektir. Böylece, bulgular sadece ham sayılardan ibaret olmadığı için araştırmacılar önemli dersler çıkartabilir ve metodolojilerini/ araçlarını geliştirebilirler. Bu metodoloji iki aşamalı bir veri toplama stratejisine dayanır. İlk aşama katılımcıların araştırma ekibi tarafından hazırlanan soru formlarını kendi başlarına doldurdukları tipik bir anket çalışmasıdır. Bu çalışmada soru formu kapalı uçlu soruları içermektedir ve çocuk-dostu bir tarzda hazırlanmıştır.

Okuryazarlığın ve akademik başarının düzeyi, çocukların soru formuna verdikleri tepkiyi etkilemektedir; bu durum, sadece bu araştırmaya özgü bir olgu değildir. Çocuklara formları doldurmalarını söylediğinde akademik başarısı yüksek olanlar bunu hevesle, mutlu ve dikkatli bir biçimde yapmaktadır. Burada ifade edilmesi gereken ikinci husus, anketi bir tür sınav olarak düşünmeleri tehlikesidir. Tüm odak gruplarda yanlış veya doğru yanıt olmadığı tekrar edilmiştir ancak yine de çocukların nadiren de olsa

en önce bitirmek istediği veya başkasının yanıtlarına bakmaya çalıştığı durumlar gözlenmiştir.

Veri toplama prosedürünün ikinci aşaması araştırmacılar tarafından dağıtılan soru formunun katılımcı tarafından doldurulmasının ardından gelmektedir. Katılımcılar soru formlarını doldururlar ve araştırmacılara geri verirler. Dinlenmek için kısa bir ara verilmesinin ardından odak grup tartışması şeklindeki ikinci aşama başlar. Moderatör olarak davranan araştırmacı, öncelikle doldurulan soru formunu okur ve katılımcılardan yanıtları hakkında konuşmalarını ister, ancak bunu yaparken ne yanıt verdiklerini öğrenmeyi talep etmez. Araştırmacı, birbirini takip eden sorular sorarak ve katılımcılar arasında bir tartışma zemini hazırlayarak, katılımcıların soruları yanıtlarken nasıl akıl yürüttüklerini ve gizli motivasyonlarını anlamaya çalışır. Tüm bu tartışmalar katılımcıların rızası alındıktan sonra kaydedilir ve daha sonra analiz edilmek üzere transkripsiyonu yapılır. Grubun özelliklerine göre, örneğin çalışan çocuklardan veya farklı yaşam koşullarına sahip çocuklardan oluşan gruplarda, grup tartışmalarında farklı noktalara odaklanmalar olmaktadır.

Projenin veri toplama safhasında her ilde çocukların katıldığı ve yukarıda tanımlanan

metodolojinin kullanıldığı toplantılar düzenlenmiştir. Tahmini katılımcı sayısı 10'dur. Bu sayı, grupları organize etmek ve nitel bilgi toplamaya yönelik verimli bir ortam sağlamak için optimum sayıdır.

Daha önce de belirtildiği üzere araştırmaya katılanların olasılıksal olmayan örneklem yöntemleriyle seçilmiş olmaları nedeniyle sonuçlardan Türkiye'de yaşayan çocuklara dair bir genelleme yapmak mümkün değildir. Araştırmanın bu ilk bulguları, UNICEF Türkiye Ofisi tarafından düzenlenen uzmanlar çalıştayında ele alınmış ve sonrasında bir doğrulama safhası yürütülmüştür. Daha sonra ise son etapta ilk uygulanan soru formu saha araştırmasındaki bulgular ve çalıştay katılımcılarının fikirleri doğrultusunda yeniden formüle edilmiştir. Soru formunun güncellenmiş versiyonu tamamlanmış ve UNICEF Türkiye Ofisi'nin önerdiği üzere 14. Ulusal Çocuk Forumu katılımcıları soru formunun son versiyonunu doldurmuştur ve buradan elde edilen veriler raporun ikinci bölümünde alınacaktır.

► Araçlar

Veri toplama safhasında iki farklı araç kullanılmaktadır. Birincisi katılımcının kendisinin doldurduğu, çocuk-dostu bir formatta hazırlanmış, kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan ve

tamamlanması 10 dakikadan fazla sürmeyen soru formudur. Her katılımcı bu soru formunu doldurmuştur. Nicel analiz bu safhaya dayanmaktadır. Ayrıca, katılımcılar hakkında ufak bir demografik anket yoluyla arkaplan bilgileri edinilmiştir.

İkinci araç, yani moderasyon rehberi, araştırmacılar tarafından bir sonraki safha olan odak grup tartışmaları için hazırlanmıştır. Moderasyon rehberi, bir önceki safhada sorulan sorulardan nitel veri elde etmek ve katılımcıları tartışmaya motive etmek için yapılan yönlendirmelerden oluşmaktadır. Bu rehberin temel amacı, çocukların yanıt verme mekanizmalarını anlamak, çocukların iyi olma hali ile alakalı en önemli kavramları nasıl anladıklarını ve iyi olma hallerinin diğer muhtemel göstergelerini tartışmaktır. Odak grup tartışmaları kaydedilmiş ve oturumlar bittikten sonra transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonlar analiz edilmiştir.

► Katılımcılar

Bu veri toplama egzersizi her oturumda 10 çocuğun katılımı ile gerçekleşmiştir. Katılımcılar yerel paydaşlarla –sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları vb.- yapılan işbirliği sonucunda araştırmaya dahil edilmiş, oturumlar okullarda veya benzer mekanlarda yapılmıştır.

Araştırma bu amaçla hem kalitatif hem kantitatif yöntemler kullanılarak tasarlanmıştır.

Türkiye'nin ayrı coğrafi bölgelerde bulunan 7 ilinden ve buna ek olarak tarımda çalışan mevsimlik işçi ailelerin yanındaki çocuklara da ulaşmak için Düzce'den üç farklı yaş grubundan (8-11, 12-14, 15-18) toplam 562 çocuk ile anketler tamamlanmıştır. Farklı yaş gruplarına uygun olacak şekilde üç farklı versiyonda soru formu oluşturulmuştur. Araştırma yaklaşık 10 kişilik odak gruplar ile yürütülmüştür. Odak grup çalışmaları çocukların sesini, isteklerini duyabilmemiz açısından önemlidir. Çocuklar odak gruplar sırasında konuyla ilgili kendi fikirlerini dile getirebilirler. Çocukların anket

hakkındaki değerlendirmeleri, eksik buldukları noktalar ve önerileri her odak grupta tartışılmaktadır. Her alan için okulda/evde/mahallede mutlu ve mutsuz çocuk resmi çizilmiş ve tartışılmıştır. Bununla birlikte işçi olarak tarım alanında çalışan çocuk olmak üzere, toplam üç çocukla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir

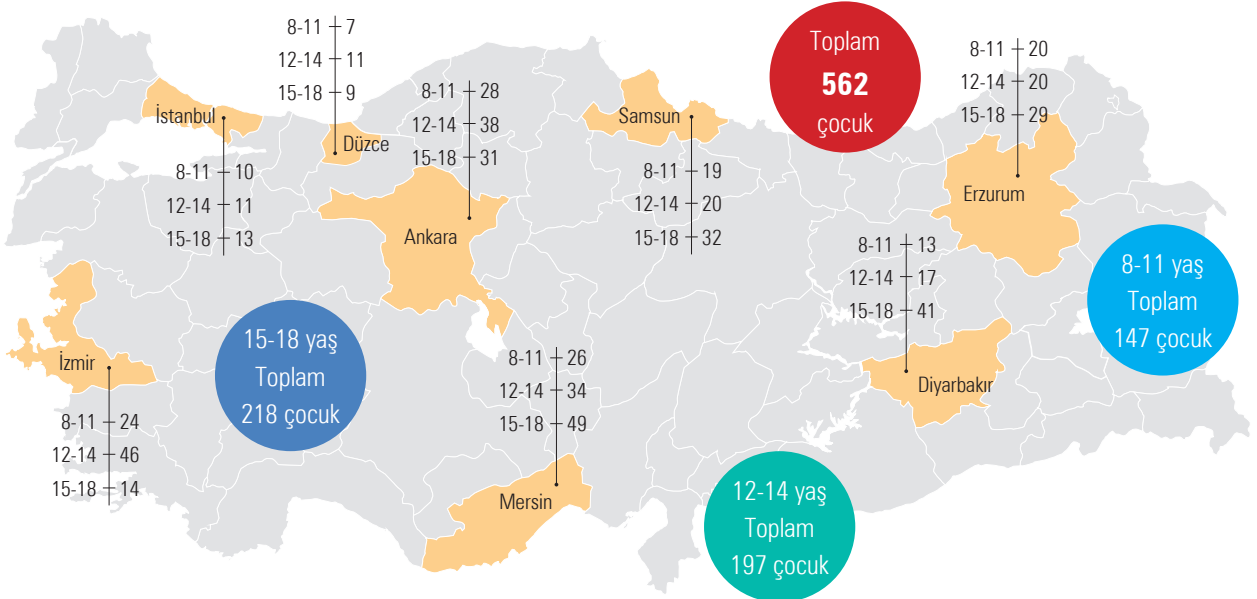
Aynı zamanda çeşitli açılardan dezavantajlı çocuklar da çalışmaya dahil edilmiştir:

- Engelli çocuklar
- Roman çocuklar
- Çalışan çocuklar
- Tarımda çalışan mevsimlik işçi çocuklar
- Köyde yaşayan çocuklar
- Zorunlu göçe maruz kalan çocuklar

- Ortaöğretim yurtlarında kalan çocuklar

Kırda veya kentte yaşayan, göçmen, engelli, kurum bakımında ya da çalışan çocuklar gibi farklı yaşam koşullarına sahip çocukları düşündüğümüzde iyi olma halinin tek bir biçimde ifade edilmesinin nedenli zor olduğu anlaşılabilir. Bu amaçla, araştırmaya mümkün olduğunca bu çeşitliliği yansıtacak farklı gruplar dâhil edilmeye çalışılmıştır.

Saha araştırmasının önce nicel sonuçları sonra da odak gruplarında vurgulanan önemli noktalarını içeren nitel verileri, her alan başlığı altında aktarılacaktır.

Yaş gruplarına göre proje illerinde araştırmaya katılan çocuk sayısı

► Katılımcıların Demografik Özellikleri

Görüşülen kişilerin demografik bilgileri aşağıdaki gibidir:

- Kız ve erkek katılımcıların yüzdesi eşittir.
- Ortalama yaş 14 olmakla birlikte, katılımcıların yüzde 26'sı 8-11, yüzde 35'i 12-14 ve yüzde 39'u 15-18 yaşları arasındadır.
- Babası üniversite mezunu olanların oranı yüzde 23, annesi üniversite mezunu olanların oranı ise yüzde 19'dur.

Projede katılımcıların kendilerinin doldurması yoluyla yapılan anket üç aşamalı veri toplama sürecinin ilk etabıdır. Bu ilk evrede katılımcı çocukların/gençlerin farklı iki grup soruya yanıt vermesi istenmiştir.

Katılımcılar verilen listede sıralama yapmadan üç seçeneği işaretlemiştir. 12-14 ve 15-18 yaş grupları bu üç seçeneği önemine göre sıralamıştır. Sıralama egzersizinin küçük çocuklardan oluşan birinci yaş grubuna yapılmamasının nedeni, bu gruba fazla kavramsal yüklemeye yapmamak için proje ekibi tarafından tercih edilmemesidir.

Aşağıdaki veriler tüm çocukların önceliklerini (işaretlenmiş olan seçeneklerin yüzdeleri) ve son iki yaş grubu tarafından yapılan önem sıralamasını göstermektedir.

SAHA ARAŞTIRMASININ SONUÇLARI

Saha araştırmasında kullanılan birinci araç çocukların “bir çocuğu mutlu/mutsuz” edecek faktörlerin niceliksel olarak keşfedilmesini amaçlayan soru formuydu. Çocuklara doğrudan kendilerini neyin mutlu/mutsuz ettiği sorulmamış, başka bir çocuk/genç düşünerek yanıt vermeleri istenmiştir.

Bu bölümde yer alan grafikler, çocukların/gençlerin “bir çocuğu mutlu/mutsuz edebilecek konular” listesinden yaptıkları seçimlerin yüzdesel dağılımını göstermektedir. Ayrıca, 12-14 ve 15-18 yaş gruplarındaki çocukların seçtikleri konularda yaptıkları sıralamalar da sunulmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Türkiye’de yapılmış olan ilk çalışmada uluslararası literatür temel alınarak en kapsayıcı şekilde sekiz alan belirlenmiş ve bu alanlara dair gösterge setleri oluşturulmuştur. Bu alanlar, *Maddi Durum, Eğitim, Sağlık, Risk ve Güvenlik, Ev ve Çevre, Katılım, İlişkiler ve Öznel İyi Olma Hali*’dir (Uyan-Semerci vd. 2012). Alanların altındaki göstergeler ve değişkenler oluşturulurken uluslararası karşılaştırmalı endekslerde yer alan göstergeler ve değişkenler esas alınsa da Türkiye’ye özgü özellikler göz önünde tutulmuştur. Bu raporda yer alan çalışmada ise alan sayısı sağlık, maddi durum,

eğitim, risk ve ilişkiler olarak beşe indirilmiştir. Ancak bu beş başlık, daha önce belirtilmiş olan sekiz başlığın altındaki tüm göstergeler kapsanacak şekilde düşünülmüştür. Çalışma ‘öznel iyi olma hali’ne odaklı olduğu için bu alan ayrı bir alan olarak ele alınmamıştır. Öznel iyi olma tüm alanları kesen bir biçimde yer almıştır. Bu ‘iyi olma hali’ yaklaşımının temel prensipleriyle de daha uyumludur. ‘Ev ve çevre’ hem ‘maddi durum’ hem de ‘risk’ alanında yer almıştır. ‘Katılım’ ise ‘ilişkiler’ ve ‘eğitim’ alanında ele alınmıştır. Bu alanlar altında hem uluslararası çalışmalarda belirtilen gösterge setlerinden hem de Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan ilk çalışmadan yararlanılarak her alanla ilgili soruları içeren bir anket hazırlanmıştır. Ayrıca hazırlanan soru formları yapılan pilot çalışmayla test edilmiş, cümlelerin ve tanımlamaların çocuklar/gençler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilmiş, bazı cümleler daha anlaşılır hale getirilmiştir.

► Sağlık

Çocuğun gözünden iyi olma halini anlamaya gayret ettiğimiz bu çalışma açısından ölçümü en zor alanlardan biri olarak sağlık karşımıza çıkmaktadır. İyi olma halinin en temel alanlarından biri çocuğun sağlıklı bir fiziksel ve psikolojik gelişim göstermesidir. Sağlık alanı, hamilelik sürecinden başlayarak, çocuğun fiziksel

sağlık göstergeleri, kazalar, sağlık kurumlarına ulaşım, beslenme ve alışkanlıklar gibi görece daha nesnel ölçütleri barındırır. Ancak aynı zamanda sağlık alanı, çocuğun topluma katılımını etkileyen sağlık durumunun çocuk açısından nasıl yaşandığına ve çocuğun öznel olarak kendi sağlık koşullarını nasıl algıladığına da yer vermektedir. Bu nedenle çocuğun iyi olma halinin kavramsallaştırılmasında çocuğun sağlık durumunun nesnel olarak ele alındığı verilerin yanı sıra, çocuğun gözünden (öznel açıdan) sağlık

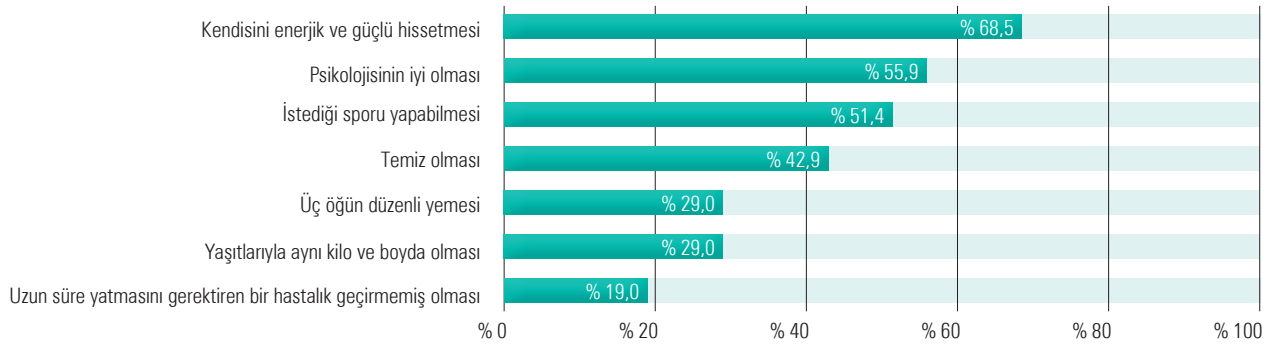
durumunun değerlendirilmesine de yer verilmiştir (Ben Arie vd. 2001). Çalışmamız da bu perspektiften temel göstergeleri belirlemeye gayret etmiştir.

İlk alan, görüşülen çocukların sağlık konuları üzerine görüşlerini öğrenmeyi hedeflemektedir. Katılımcıların üçte ikisinden fazlası “kendini enerjik ve güçlü hissetmesi” şikkını çocuk mutluluğunun belirleyicisi olarak işaretlemiştir. “Psikolojisinin iyi olması” ve “istediği sporu yapabilmesi” ise mutlu çocuğun ikinci ve üçüncü göstergeleridir ve katılımcıların yüzde ellisinden

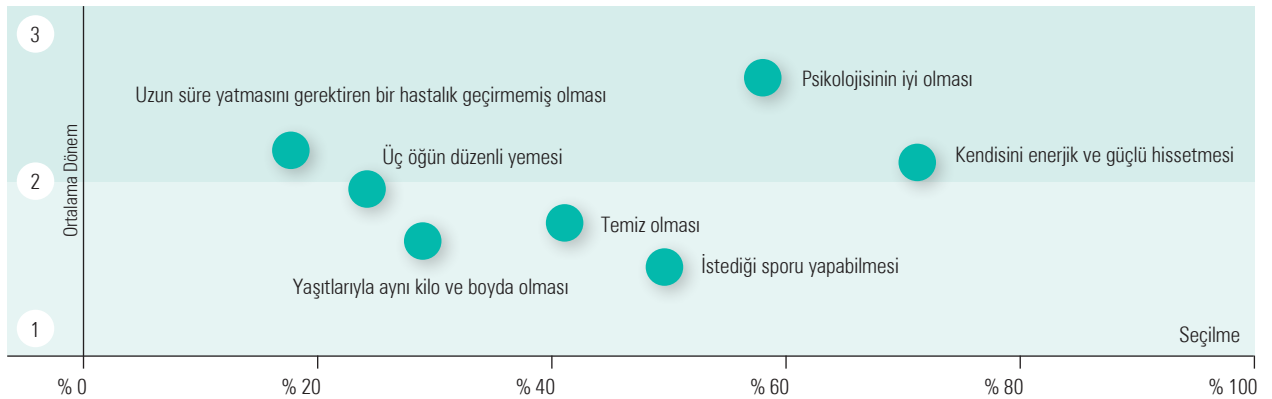
fazlası tarafından işaretlenmiştir. Çocuk mutluluğunu belirleyen dördüncü özellik yüzde 43'lük bir oranla temizliktir. Eğer ana göstergeler üzerinde yoğunlaşırsak, sağlık alanında dört yönün öne çıktığını söyleyebiliriz: fiziksel sağlığı temsilen kendini enerjik/güçlü hissedebilmek ve istediği sporu yapabilmek, zihinsel sağlığı temsilen iyi bir psikolojiye sahip olmak ve bir davranış özelliği olarak temizlik (Şekil 1.1).

Şekil 1.2'deki grafik, “mutlu” çocukların sağlık alanında seçtikleri özellikleri ve bunların önemini karşılaştırmaktadır.

Şekil 1.1. Alan 1: Sağlık

Şekil 1.2. Alan 1: Sağlık: Seçilme X Ortalama Önem

Y eksenini, 12-14 ve 15-18 yaş grubundaki çocuklar/gençler tarafından sıralanan özelliklerin önem ortalamasını göstermektedir. 3 en yüksek önem değerini, 1 ise en düşük önem değerini göstermektedir. X eksenini, bu özellikleri “mutlu” bir çocuğun göstergesi olarak işaretleyen çocukların/gençlerin yüzdesini göstermektedir ve 12-14 ile 15-18 yaş grubundaki katılımcıların yanıtlarına dayanmaktadır.

Grafikğin sağ kadranında konumlanmış olan “psikolojisinin iyi olması” ve “kendini enerjik ve güçlü hissetmesi” özellikleri çocukların üçte ikisinden fazlası tarafından seçilmiştir ve diğer özelliklere göre daha yüksek önem değerine sahiptir. Bu durum bu iki özelliğin katılımcı çocuklar/gençler için bir ortak payda yarattığını göstermektedir.

Diğer yandan, “istediği sporu yapabilmesi” özelliğinin seçilme oranı yüksek olmakla birlikte, önem değeri diğer öğelere göre düşüktür. Bunun tersi bir durum “uzun süre yatmasını gerektiren bir hastalık geçirmemiş olması” seçeneğinde karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı çocukların sadece yüzde 20’si tarafından tercih edilmesine rağmen bu özelliği seçenler tarafından diğer özelliklere göre daha yüksek bir önem atfedilmiştir. Sportif faaliyetlere katılabilmek katılımcıların çoğu tarafından seçilmiş olmasına rağmen düşük bir önem taşıırken uzun süre yatmayı gerektirecek

bir hastalık geçirmemiş olmak katılımcıların küçük bir kısmı tarafından seçilmiştir; fakat yüksek bir önem taşımaktadır.

Bu noktada, ankete katılan çocukların çoğunun sağlıklı olduğu ve bu durumun çocukların, sağlığı kavramsallaştırmalarında ve sağlık alanının önceliğini belirlemelerinde etkisi olduğu belirtilmelidir. Engelli çocuklar ile iki derinlemesine görüşme, bir de odak grup çalışması gerçekleştirilmesine rağmen sağlık alanında özellikle sağlıklı olmayan çocuklarla daha detaylı bir araştırmaya gereksinim vardır.

Sağlık alanındaki bulgular, sağlıksızlığın çocuğun iyi olma halini büyük ölçüde tehlikeye soktuğunu, fakat varlığının da mutluluğu garantilemediğini göstermektedir. Odak gruplarda şişmanlık ve çok kısa olma sebebiyle dalga geçilme de sağlığın daha doğrusu sağlıksızlığın sosyal dışlanma boyutuna da değinilmiş ve psikolojik mutluluğun altı çizilmiştir. Aile bireylerinin sağlığı, kronik hastalıklar ya da engelli aile bireyleri de çocuk mutluluğunu tehdit eden öğeler olarak ortaya çıkmıştır.

“Aile içinde biri hareket edemeyince ya da yapacağı şeyleri yapmayınca bütün aile kitlenmiş gibi oluyor çünkü o görev diğer aile bireylerinin üzerinde sorumluluk kalıyor”.
(12-14 Kız çocuğu (K))

► Maddi Durum

Çocukların maddi durum alanındaki iyi olma halleri, ekonomik durumun yarattığı kırılganlığın onlar üzerindeki etkisine kendi deneyimleri aracılığı ile erişmemizi sağlar. Türkiye’de çocuğun iyi olma durumu göstergeleri üzerine yapılan bir çalışma mutlaka çocuk yoksulluğuna, yoksulluğun çocuğun iyi olma halini çok boyutlu olarak nasıl tehdit ettiğine odaklanmak zorundadır. İyi olma hali literatürü her ne kadar artık “var olabilmek, hayatta kalabilmek”den çok “iyi olabilmek” üzerine gelişmekte ise de (Ben-Arieh, 2010) yoksulluk, her şeyden önce çocuğun yaşam hakkını elinden alabilir. Yoksul ve yoksunluk koşullarında yaşayan çocuklar, aynı zamanda buldukları çevre koşulları, erişebildikleri okullar, okulların olanakları, sağlık hizmetleri gibi tüm faktörlerin birleşmesi ile büyüyen bir risk altındadır. Maddi durum, toplanan ulusal veriler açısından ülkeleri karşılaştırmaya en elverişli alan olması sebebiyle oldukça kapsamlı bir biçimde literatürde yer almaktadır ve tekrar belirtmek gerekir ki çalışmamız çocuğun gözünden maddi durumun etkisini anlamaya yönelik bir şekilde göstergeleri belirlemeye çalışmıştır.

Şekil 1.3’teki grafik, katılımcı çocukların/gençlerin maddi durum alanında seçtikleri,

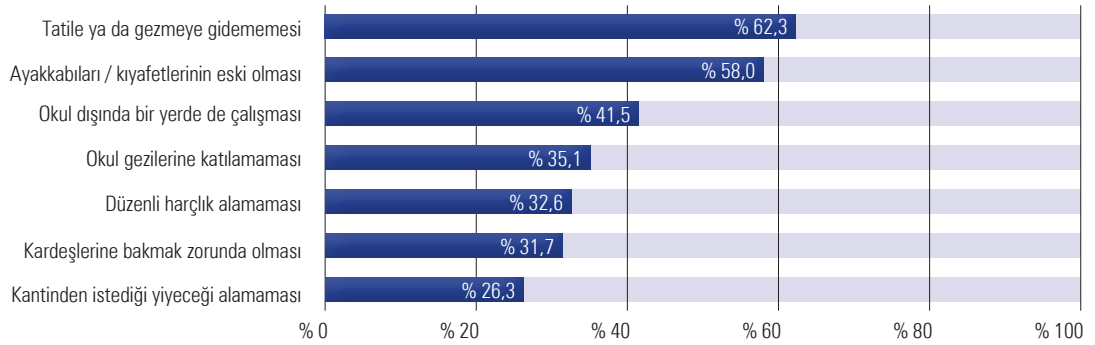
mutsuz çocukların özelliklerini yansıtmaktadır. İki özelliğin yüzde 60 oranla diğerlerine göre daha ön plana çıktığı göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki ‘tatile ya da gezmeye gidememe durumu’, ikincisi ise ‘kıyafetlerinin eski olması’dır. Mutsuz bir çocuğun diğer özelliklerinin seçilme oranı bu ikisine göre azdır. Bu durumda, tatil/gezme ile kıyafetin, Bourdieucü anlamda “sembolik sermaye”nin göstergeleri olduğu ya da A. Smith’e referansla ‘toplum içinde utanmadan görünebilmek’ le ilgisi olduğu düşünülebilir. Cep harçlığı

ya da kantinden istediğini alabilmek gibi daha doğrudan göstergeler ise göreceli olarak daha az seçilmiştir. Okul dışında bir yerde çalışmak katılımcıların yüzde 41’i, kardeşlerine bakma durumunda olmak ise katılımcıların üçte biri tarafından mutsuz çocuğun göstergesi olarak nitelendirilmiştir.

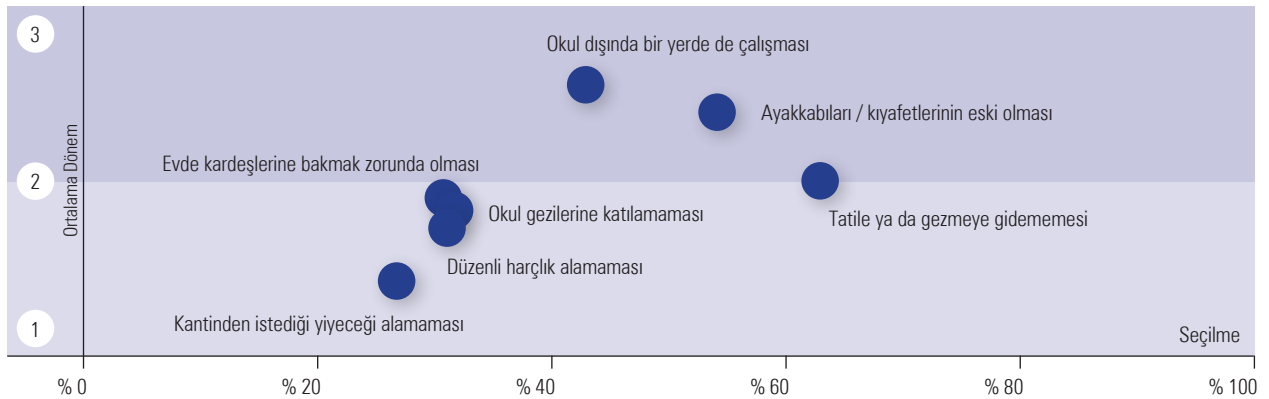
Şekil 1.4’deki grafik “mutsuz çocuk” özelliklerinin seçilme oranını ve atfedilen önem değerlerinin ortalamasını göstermektedir. Görüldüğü üzere, eski kıyafetler giymek maddi durumun en temel

göstergelerinden biri kabul edilmektedir. 12-14 ile 15-18 yaş grubundaki çocukların/gençlerin yüzde 60’ı tarafından seçilmiştir ve ortalama önem değeri 3 üzerinden 2’den daha yüksektir. Tatile/gezmeye gidememe durumu ise katılımcıların yüzde 60’ından fazlası tarafından işaretlenmesine rağmen önem değeri düşüktür. Okuldan sonra bir yerde çalışıyor olma durumunun katılımcılar tarafından diğerlerine göre daha az seçilmesi (yüzde 40’tan biraz fazla) fakat bu yaş grupları arasında en yüksek önem değerine sahip olması ise ilginç

Şekil 1.3. Alan 2: Maddi Durum

Şekil 1.4. Alan 2: Maddi Durum: Seçilme X Ortalama Önem

bir bulgudur. Bu durum küçük bir kesimin en önemli problemi olarak görünmektedir. Daha detaylı analizler bu çeşitlilik hakkında bir fikir verebilir.

Yaşam Koşulları başlığı altında ise üç nokta öne çıkmıştır. Zaman içindeki gelişmeler çerçevesinde şehirde evlerdeki ortalama oda sayısının arttığı ve sayı 2-3 olarak tespit edilirken, araştırmada ‘evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması’ seçeneği beklenmedik bir biçimde yüzde 63’le birinci sırada yer almıştır. Bu bulgu çocukların daha fazla özel alana ihtiyacı

olduğu ve masa gibi temel bir ihtiyacın karşılanmasında bile sıkıntının var olduğu şeklinde yorumlanabilir. ‘İyi ısınan ve sağlam bir evde yaşıyor olması’ ve ‘bir bilgisayar ve interneti olması’ da yüzde 50’den fazla tercih edilmiştir.

Derinlemesine görüşmeler sırasında cep telefonu, bilgisayar gibi eşyaların öneminden, fakat aynı zamanda okul gezileri ya da bir doğum günü kutlaması gibi aktivitelerden de söz edilmiştir. Arkadaşlarla dışarı çıkacak kadar paranın olmaması, bu nedenle de sosyalleşememe, kırılğan gruplar tarafından sıkça dile getirilmiştir:

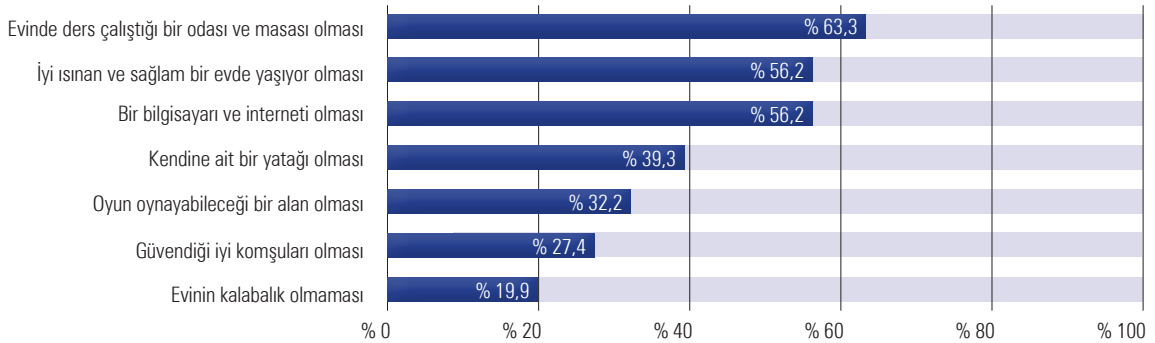
“

Ben söyleyeyim, atıyorum arkadaş ortamına gittiğimizde mesela cebimizde para olmazsa orda küçük düşünüyoruz, arkadaş ödediğinde valla hocam misal ayıp”.
(15-18 Erkek çocuğu (E))

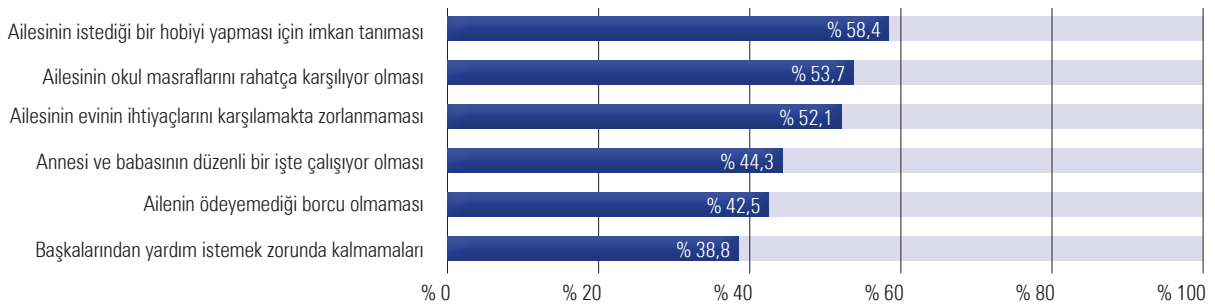
”

“Ev içinde ve dışında çalışma” durumu hakkındaki farklı görüşler ile cinsiyet, çalışma koşulları, ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki dikkat çekmektedir. Bu durum risk alanı altında da ele alınacağı üzere öznel ve nesnel iyi olma halinin ayrı ayrı kavramsallaştırılmaması gerektiğini gösterdiği için daha detaylıca araştırılabilir.

Şekil 1.5. Alan 2: Maddi Durum: Yaşam Koşulları

Şekil 1.6. Alan 2: Maddi Koşullar

► Eğitim

Eğitim, çocukların hem bugün hem de gelecekteki yaşam kalitelerini, iyi olma hallerini belirleyen temel alanlardan biridir. ‘Eğitim alanı’ kapsamlı bir biçimde ele alınmalıdır. Eğitime katılım ve eğitim içinde kalma süresi, eğitimin niteliğine bağlı olarak başarı durumu ve eğitimin çocukların yetişkinlik dönemlerine katkısı gibi göstergeler bu alanın içinde yer almaktadır. Çalışmamız çerçevesinde tüm bu göstergelerin çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiğine, hangi

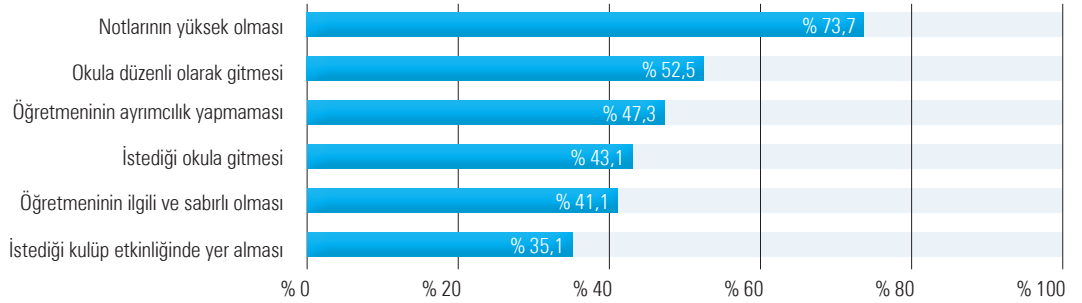
noktaların daha çok vurgulandığına odaklanılmıştır.

Katılımcılara göre eğitim alanında çocuk mutluluğunun en temel göstergesi notlarının yüksek olmasıdır ve katılımcıların dörtte üçü tarafından seçilmiştir. Diğer özellikler yüzde 35 ile yüzde 53 arasında değişen bir skalaya dağılmışlardır ve dengeli bir dağılım göstermektedirler. Bulgularımız, katılımcı çocukların hemen hemen yarısının öğretmenin ayrımcılık yapmamasını mutluluğun bir nedeni olarak belirttiğini göstermektedir. Öğretmenle ilgili

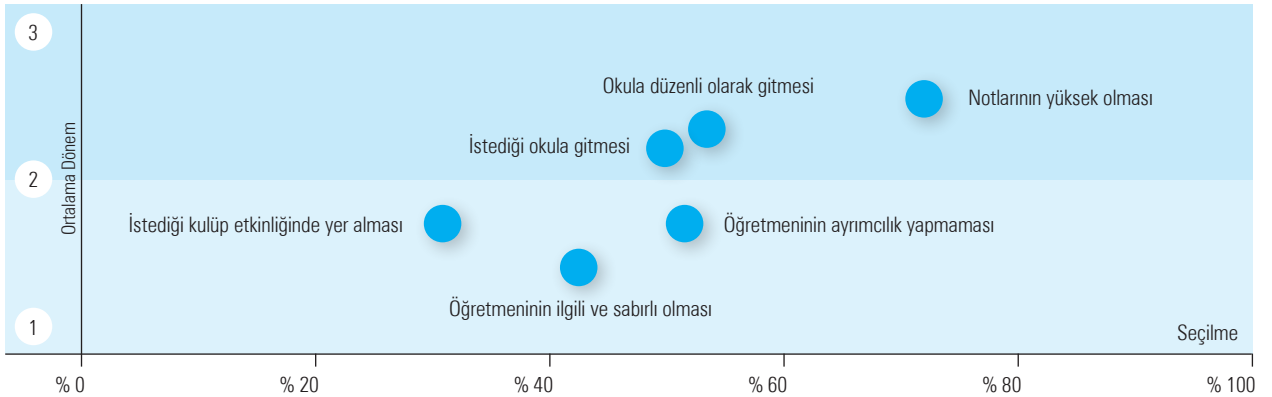
diğer bir özellik olan ilgili ve sabırlı olma durumu da yüzde 41’lik bir oranla dikkatimizi çekmektedir ve öğretmenin çocuklara yaklaşımı ile ilgili bilgi vermektedir. Öğretmenin öğrenciyi destekleyici bir yaklaşımı olmasının çocukların yararına olacağı görülmektedir.

Aşağıdaki grafikte akademik başarının katılımcılar açısından çocuk mutluluğunun anahtarı olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu özellik hem yüksek seçilme oranına hem de yüksek önem değerine sahiptir. Önem sıralamaları sadece 12-14 ve 15-18 yaş grupları tarafından

Şekil 1.7. Alan 3: Eğitim

Şekil 1.8. Alan 3: Eğitim ve Okul: Seçilme X Ortalama Önem

yapıldığından bu grafik bu yaş grubundaki gençlerin algılarını yansıtmaktadır. Bir önceki grafikten farklı olarak okula düzenli olarak gidebilme ve istediği okulu seçebilme hali mutlu bir çocuk için önemli özellikler olarak ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların okulun altyapısını çocuğun mutluluğu için ön plana çıkan bir faktör olarak pek belirtmedikleri gözlemlenmektedir. Katılımcıların okul altyapısındaki seçimleri birbiriyle bağlantılı iki özellikte yoğunlaşmıştır: yüzde 55 oranla

büyük ve temiz bir bahçe olması ve spor yapabilecek alanların olması. Diğer özellikler katılımcılar tarafından göreceli olarak daha az seçilmiştir. Okulun iyi ısınması ise çocuk mutluluğunu etkileyen bir faktör olarak algılanmamaktadır.

Neredeyse bütün odak gruplarda yüksek not alma ve öğretmenlerin ayrımcılık yapmaması okulda mutlu olan bir çocuk için en temel iki gösterge olarak ifade edildi. Ayrımcılık detaylı olarak başarılı olan/olmayan çocuk, ekonomik olarak iyi durumda olan/olmayan çocuk ve veli öğretmen ilişkisi üzerinden örneklandırıldı.

“

“Ayrımcılık mutsuz eder.” (15-18 E)

“Ekonomik düzeyi üst seviyede olan insanlara daha iyi davranıyorlar, daha iyi muamele ediyorlar.” (12-14 K)

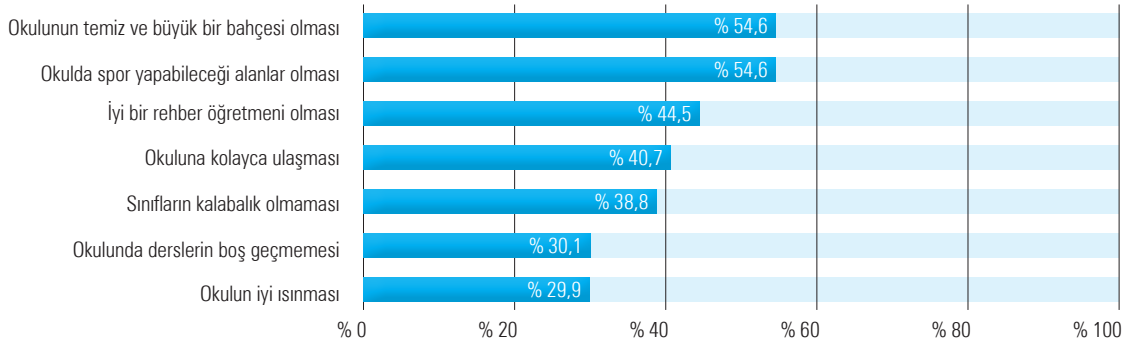
“Yani mesela ben projemi getirmeyi unuttum, onu evde unutunca bana çok kızıyor ama başka bir arkadaşımız aynı şeyi yapınca ona bir şey demiyor.” (12-14 K)

“Onun notu çok yüksek 100 mesela onun notu 20 .Ona göre mesela gidip de 100 alana mesela her zaman şekerler çikolotalar değil de, her ikisine, buna 2 şeker veriyse buna da 2 şeker vermesi gibi.”

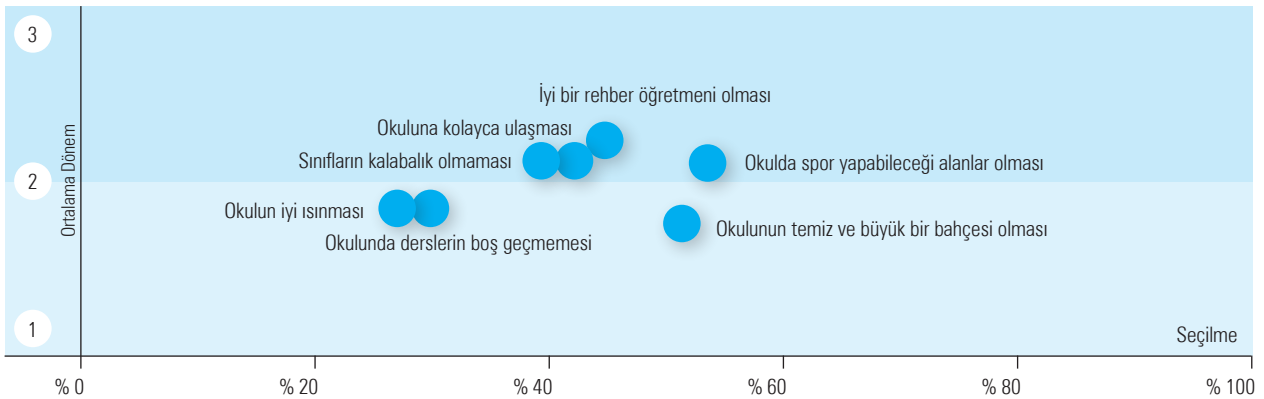
(8-11 K)

”

Şekil 1.9. Alan 3: Okul altyapısı

Şekil 1.10. Alan 3: Eğitim ve Okul: Seçilme X Ortalama Önem

“Önemli insanın çocuğudur, hoca ayırır onu.” (12-14 E)

“Mesela hep çalışkana odaklanıyor, tembeli bir kenara atıyor.” (12-15K)

“Batdakilere nasıl davranıyorlarsa buradakilere de aynı şekilde davranılmalı.” (15-18 K)

Öğretmenlerin tutum ve davranışları da okulda mutluluk ya da mutsuzluk sebebi olarak ifade edildi: bağırma; vurma; sabırlı ya da sabırsız olma; şaka yapacak zamanı ve enerjisi olması.

Ayrıca katılımcı çocuklar, soru formunda hayatlarında çok önemli bir yere sahip olan sınavlara dair bir sorunun olmadığı ve hem sınav sistemi hem de eğitim sistemine dair değişikliklere de değinilmediğini belirttiler.

► Risk

Çocukların gelişimini engelleyen her türlü sorun, tehlike ya da engel risk olarak tanımlanabilir. Çocukların gelişimi açısından risk olarak kabul edilebilecek

faktörlerin önemli bir kısmı aile yapısı içinde de ortaya çıkabilmektedir. Özellikle kentsel yaşamın yaygınlaştığı modern toplum koşullarında aile dışı risklerde de bir yaygınlaşma görülmektedir. Ev içi ve ev dışı çocuk işçiliği, sokakta çalışan çocuklar ve suça itilen çocuklar risk altındaki çocuk grubunda yer almaktadır.

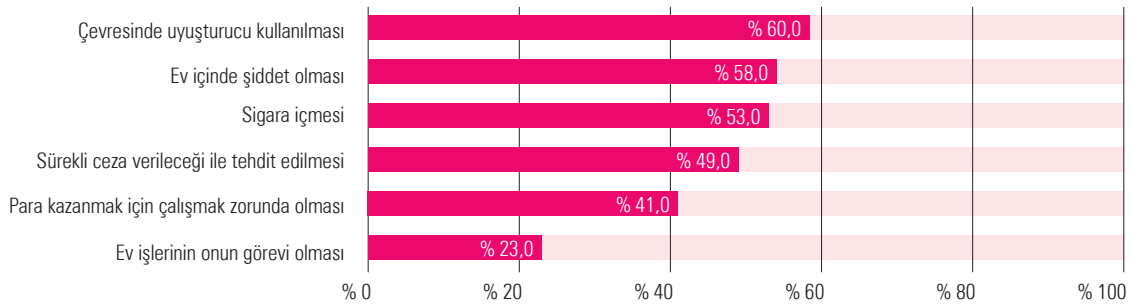
Çalışmamız da çocukların bu riskleri nasıl gördüğü, hangi noktaları vurguladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Soru formunun diğer bir bölümünde aynı seçme ve öneme göre sıralama işlemi bu sefer farklı bir ifade tarzı kullanılarak tekrarlanmıştır. Bu bölümde özellikler listelenmiştir ve çocuklardan/gençlerden bir çocuğu “mutsuz” yapacak üç özelliği seçmeleri istenmiştir. Buradaki özelliklerin hepsi tehlikeyle ilgilidir ve bu bölümde çocukların iyi olma hali algısında tehlikenin yeri araştırılmaktadır.

Şekil 1.11’deki grafikte görüldüğü üzere her biri yüzde 60 oranla olmak

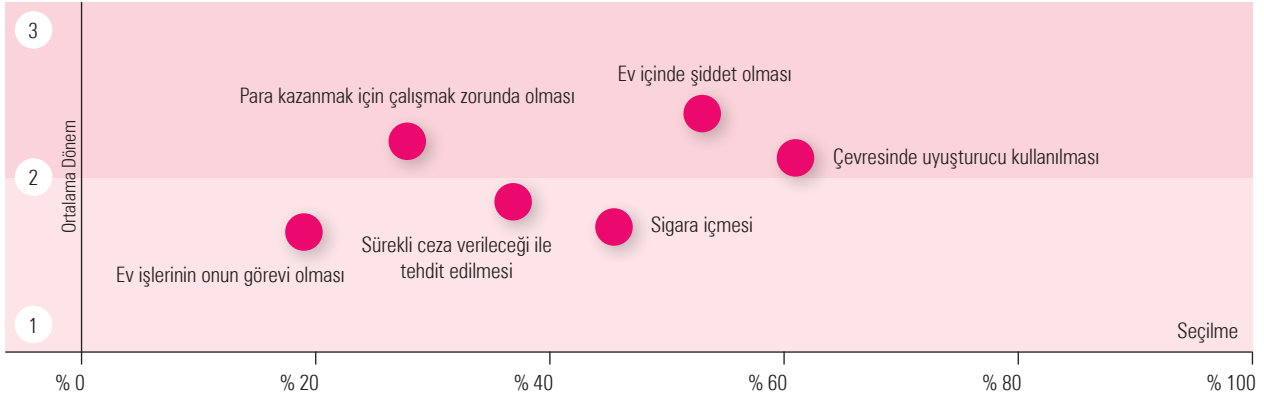
üzere, katılımcılar açısından en önemli tehlikeler çevrede uyuşturucu kullanılması ve evde şiddet olmasıdır. Ev işlerinin ise çocukların mutluluğuna bir tehdit oluşturmadığı görülmektedir.

Katılımcılarda gruplar itibarıyla farklılık yanıtlara da yansımaktadır. 12-14 ve 15-18 yaş gruplarındaki katılımcılar ev içerisinde şiddeti bir çocuğun/ gencin mutluluğuna engel teşkil eden en önemli özellik olarak seçmiştir fakat önem değeri göreceli olarak düşüktür. Bununla birlikte çevrede uyuşturucu kullanılması göreceli olarak daha az seçilmişken en yüksek önem değerine sahiptir. Para kazanmak için çalışmak zorunda olmak da katılımcıların çoğu tarafından seçilmemesine rağmen yüksek önem değerine sahiptir:

Şekil 1.11. Alan 4: Risk

Şekil 1.12. Alan 4: Risk: Seçilme X Ortalama Önem

“Erkekler kadınların işini yapmıyor ama kadınlar erkeklerin işini yapıyor. Tarlada çalışıyor. Eve geliyoruz; mesela biz ev işleri ile uğraşırken, ikimiz de çalışmışız, biz evde iş yapıyoruz.” (12-14K)

“Bence bunu bir sorumluluk haline getirmemeleri gerekiyor. Bence onun sorumluluğunun olmaması gerekiyor. Ama her çocuk gibi yatağını toplamalı, kendi gerçekten yapması gereken sorumlulukları yapmalı. Tabii ki çocuklar normalde boş kaldıklarında annelerine, ev işlerine yardım ediyorlar. Ama onun sorumluluğu haline gelmemeli.” (12-14 K)

“Hem mutlu eder, hem mutsuz eder; çünkü arkadaşları ile iyi oynayamaz ama bir yandan da ailesine yardım ettiği için mutlu olur.” (8-12 K)

En son alıntıda da belirtildiği gibi “çalışma”nın çocuğun iyi olma hali açısından çok dikkatli bir biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle okul sürecinde başarısız olmuş ama çalışarak hem ailesine destek olan hem de işyerinde başarılı olan bazı çocuklar, çalışma deneyimini olumlu olarak değerlendirebilmektedir. İşte tam da bu nedenle “iyi olma hali”ni sadece öznel ya da sadece nesnel olacak şekilde düşünmemek gerekmektedir.

Uyuşturucu, sigara ve şiddet ile ilgili sorunlar, kırılğan gruplarla gerçekleştirdiğimiz odak gruplarda daha çok ön plana çıkmıştır. Çocuklar kendi deneyimlerinden yola çıkarak bu konulara örnekler vermişlerdir. Bu odak gruplardaki çocukların devam ettiği okullar da güvensiz mekânlar olarak dile getirilmiştir.

► İlişkiler

Çocuklar, çevreleri ile kurdukları ilişkiler bağlamında, sunulan kaynakları kullanarak ve çeşitli çevresel koşulları dengeleyerek kendi iyi olma hallerinin oluşumunda aktif rol oynayan bireylerdir (Bradshaw vd.2007). Çocuk ve gençlerin yakın çevreleri ile kurdukları ilişkiler, bu ilişkilerin yapısı ve niteliği tüm hayatlarını etkiler. Bu çalışmada çocukların perspektifinden ailesiyle ve arkadaşlarıyla kurduğu ilişkilere odaklanılacaktır.

Aile ilişkileri alanında çocuklar/ gençler tarafından en çok

seçilen iyi olma hali özellikleri aile içerisinde kavga ve dayak olmaması ile aile içinde bir diyalog olmasıdır. Bu dört özellik, katılımcıların en az yüzde 55'i tarafından seçilmiştir. Ailede derslerine yardımcı olacak birinin olması ve ailenin çocuğun/gençin özel yaşamı üzerindeki kontrolü bunlar arasında değildir.

Ailenin, özellikle anne-babanın, ilgisizliği odak gruplarda mutsuzluğun en temel nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Sağlık gibi, eğer aile bireylerinin ilgisi eksikse çocuk bunu en önemli nokta olarak

dile getirmektedir. Fakat eğer ilgili bir anne-baba varsa, iyi olma hali ile ilgili algı diğer öğeler üzerine kaymaktadır:

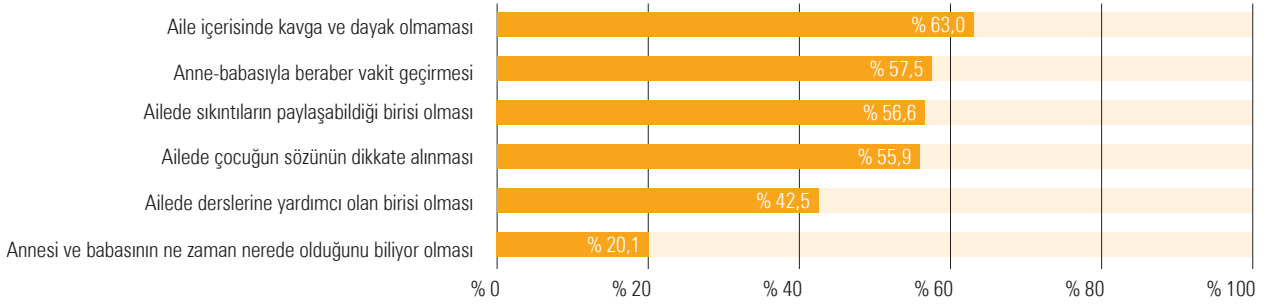
“

Ben böyle dinlenirken, bir şey söylerken yüzüme bakılmasını isterdim. Mesela söylüyorum 'hı hı' değil; yani 'evet' ya da 'hayır' diyeceksin.” (12-14 K)

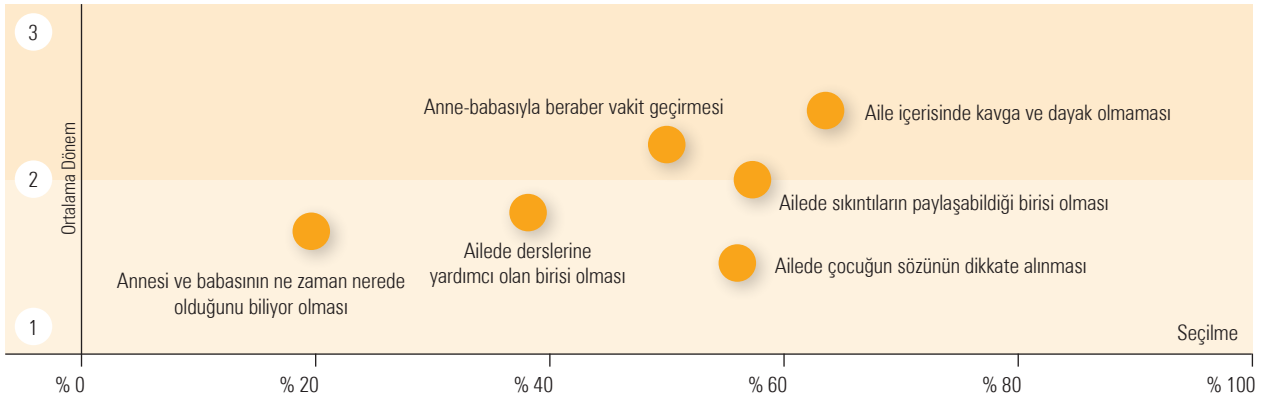
“Mesela çocuk, çocuğun okulda bir sıkıntısı var, anne babasına söylemeye çalışıyor. Anne babanın taktığı yok. Onlar sadece dersini çalış, şunu yap, bunu yap. Bir de harçlık verip okula gönderiyorlar.” (8-11E)

”

Şekil 1.13. Alan 5: Aile İlişkileri

Şekil 1.14. Alan 5: Aile İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem

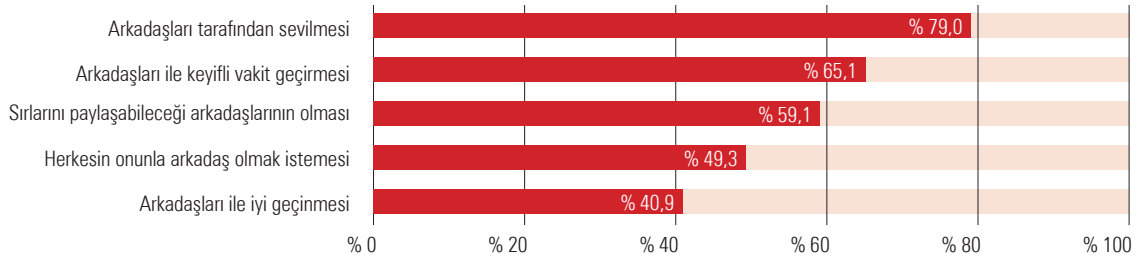
Odak grup toplantılarında çocuklardan bazılarının kendi istediklerini yapamadıkları, tercihleri üzerinde ailenin baskısı olduğu dile getirilen ögelerden olmuştur. Bazıları ise aile içinde güvenin altını çizmişlerdir.

Arkadaşlarla ilişkilerde, arkadaşları tarafından sevilme durumu diğer özelliklere göre daha baskın bir iyi olma hali göstergesidir. Katılımcıların yaklaşık yüzde 80'i bu özelliği işaretlemiştir. Arkadaşlarla iyi vakit geçirmek yüzde 65'lik oranla katılımcılar tarafından ikinci seçilen özellik olmuştur. Bununla birlikte sırlarını

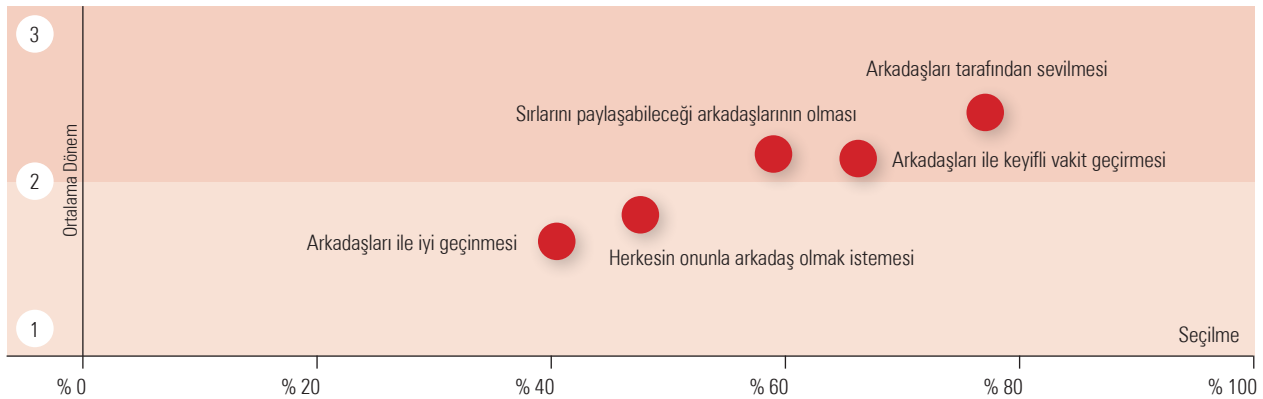
paylaşabileceği arkadaşlarının olması özelliği katılımcıların yüzde 60'ı tarafından seçilmiştir.

Arkadaşların varlığı ve arkadaş ilişkileri odak gruplarda da mutlu bir çocuk için önemli göstergeler olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, özellikle var olan eğitim sistemimizde arkadaşlar arası rekabetin yeri tartışılmıştır. Özellikle odak grup toplantılarında 'arkadaşlardan daha yüksek not almak'; 'sınıftaki ya da sınavdaki en başarılı öğrenci olmak', özellikle 'başarılı öğrenciler'in arasındaki rekabet ve başarılı-başarısız ayrımı dillendirilmiştir.

Şekil 1.15. Alan 5: Arkadaşlarla İlişkiler

Şekil 1.16. Alan 5: Arkadaş İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem

► Tercih Deneyi

Anketin üçüncü bölümünde farklı alanların ağırlıklarını ölçmek amacıyla veri toplanmaktadır. Yukarıda tartışılan bulgular ve ön analizlerimiz her alanın çocuk/ genç mutluluğu açısından eşit ağırlığa sahip olmadığını göstermektedir. Bu nedenle yukarıda tartışılan alanların ilgili ağırlıkları keşfedilmeye değer bulunmaktadır.

Ağırlıkları ölçmek için alternatif yöntemler vardır; uzman yargısı

ya da subjektif değerlendirmeler gibi. Biz bu projede “Tercih Deneyi” adı verilen bir yöntem kullanmayı tercih ettik. Bu yöntemde katılımcılara her biri farklı kombinasyonlardan oluşan alternatif şemalar sunulmaktadır. Katılımcı, alternatiflerden birini seçmek durumundadır. Bu projede katılımcılara 5 farklı alandan toplam 25 olası kombinasyona ulaşan alternatifler sunulmuştur. Alternatifler rastgele belirlenmiştir ve sonuçlar bir yazılım programı ile analiz

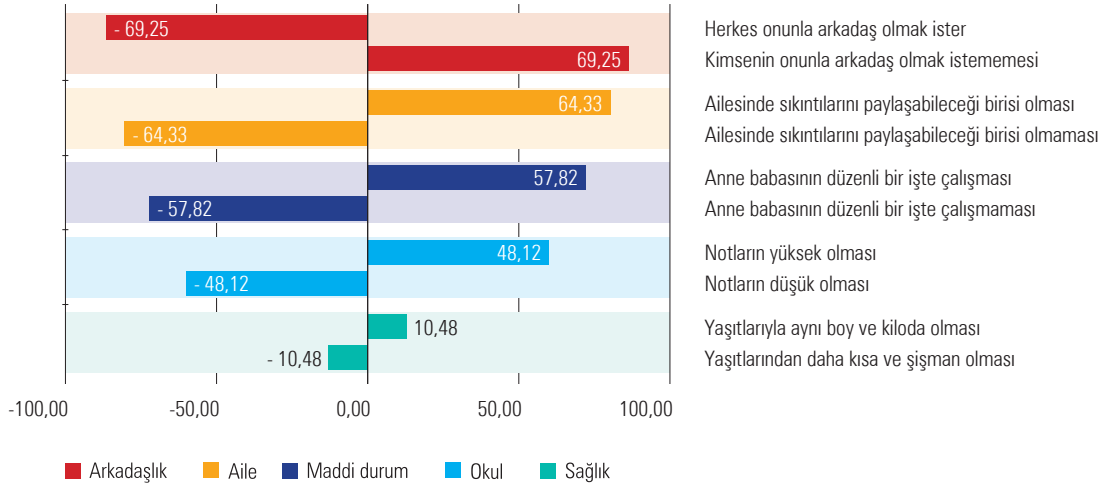
edilmiştir. Verinin analizi her bir alanın ağırlığını göstermeyi hedeflemiştir. Veri toplama sürecinin kolaylaştırılabilmesi için bu egzersiz beş alan ile sınırlandırılmıştır: ilişkiler- arkadaşlık, ilişkiler- aile, maddi koşullar, okul ve sağlık. Her bir alan için bir ifade ve bu ifadenin olumsuz hazırlanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3: Hazırlanan ifadeler

Alan	İfade	Olumsuz
Arkadaşlar	Herkesin onunla arkadaş olmak istemesi	Kimsenin onunla arkadaş olmak istememesi
Aile	Ailede problemlerini paylaşabileceği biri olması	Ailede problemlerini paylaşabileceği biri olmaması
Maddi Koşullar	Anne-babasının düzenli bir işte çalışması	Anne-babasının düzenli bir işte çalışmaması
Okul	Notlarının yüksek olması	Notlarının düşük olması
Sağlık	Arkadaşları ile aynı boy ve kiloda olması	Arkadaşlarından daha kilolu veya kısa olması

Ortalama faydalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 1.17: Tüm Ortalama Faydalar

Her bir alanın katsayısı özelliklerin ortalama faydasını (utility) göstermektedir ve teknik anlamda konuşacak olursak bu katsayılar “lojistik regresyonun beta katsayısının üstseli”dir. Yani, eğer bir katılımcı “herkesin onunla arkadaş olmak istemesi”ni olumsuz yerine tercih ederse, faydası 70 puan artar. Benzer olarak, “ailede problemlerini paylaşabileceği birinin olması”nın ortalama faydası 64’tür. Ortalama faydayı (utility) farklı alanlar için ya da birey seviyesinde hesaplayabiliriz.

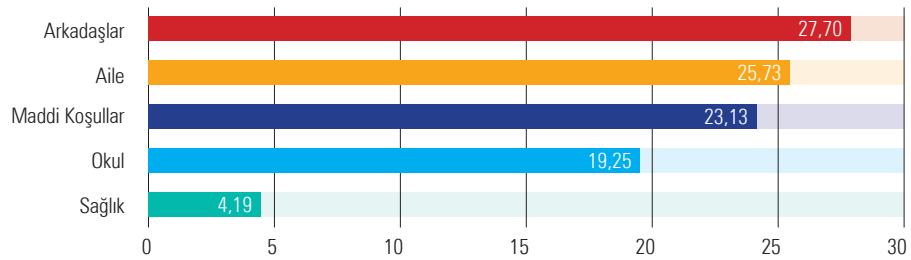
Her bir alanın önemini hesaplamada bu tabloyu kullanabiliriz. Aşağıdaki grafik tüm katılımcılar için hesaplanan genel önem değerlerini göstermektedir.

Şekil 1.18’deki grafiğe göre, katılımcılar açısından mutlu çocuğu tanımlayan en önemli alanın “arkadaşlar” olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu alan tüm önemin yüzde 28’ine denk gelmektedir. İkinci önemli alan “aile”dir ve tüm önemin yüzde 26’sına sahiptir. “Maddi koşullar” üçüncü, “okul” dördüncü, “sağlık” ise beşinci önemli alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere, sağlık alanı hariç diğer alanların önem değerleri arasında çok büyük farklılıklar yoktur. Sağlık tüm önemin sadece yüzde 4’ünü kapsamaktadır. Bu alanın değerini “arkadaşları ile aynı boy ve kiloya sahip olması” ifadesi ile ölçmeye çalışmamız

bu alandaki önem değerinin düşüklüğünü açıklayabilir, çünkü kullandığımız ifade sağlık koşullarını tanımlamak açısından zayıf kalmaktadır. Önceki tartışmalarımızda bu özelliğin katılımcıların yalnızca üçte biri tarafından seçildiği ve ortalama önem değerinin 2’den düşük olduğu görülmüştür. “Psikolojisinin iyi olması” ya da “kendini enerjik ve güçlü hissetmesi” ifadelerinin daha faydalı olabileceği gözlenmiştir. Bu nedenle doğrulama aşamamızda “arkadaşları ile aynı boy ve kiloda olması” ifadesi, “psikolojisinin iyi olması/ kendini enerjik hissetmesi” olarak değiştirilmiştir.

Şekil 1.18: Genel Önem Dağılımı

2 BULGULARIN DOĞRULANMA SAFHASI

UNICEF Türkiye Ofisi* tarafından düzenlenen çalıştaydan sonra, bir doğrulama safhası yürütülmüştür. Soru formu saha araştırmasındaki bulgular ve çalıştay katılımcılarının fikirleri doğrultusunda yeniden formüle edilmiştir. Soru formunun güncellenmiş versiyonu tamamlanmış ve UNICEF Türkiye Ofisi'nin önerdiği üzere 14. Ulusal Çocuk Forumu katılımcıları soru formunun son versiyonunu doldurmuştur.

Saha ve atölye çalışmalarından sonra soru formu doğrulanmak üzere son haline ulaşmıştır. Doğrulamanın amacı soru formunun son versiyonunu değerlendirmektir. Ön bulgularımızı doğrulama sürecinde, verilen listeden 3 gösterge seçme ve önemine göre sıralama egzersizi tekrarlanmıştır. Bunu kolaylaştırmak için her alandan araştırmanın sonucunda en az tercih edilen göstergelerin çıkartılmasıyla seçenek sayısı düşürülmüştür. Dışlanan seçenekler veri toplama evresinde düşük tekrarlanma frekansına sahip olanlardır. Toplam katılımcı sayısı 125'tir.

Tüm katılımcılar 11 yaşından büyük olduğu için sadece bir tip soru formu kullanılmıştır.

► Katılımcıların Demografik Özellikleri

Görüşülen çocukların demografik bilgileri aşağıdaki gibidir:

- Kız ve erkek katılımcıların yüzdesi eşittir.
- Ortalama yaş 15 olmakla birlikte, katılımcıların yüzde 38'i 14 yaşından küçüktür.
- Babası üniversite mezunu olanların oranı yüzde 25'ken bu oran anneler için yüzde 10'dur.

Belirtilmesi gereken önemli bir nokta katılımcıların yüzde 53'ünün ailesiyle birlikte yaşamadığıdır. Çocukların yüzde 47,5'i aileleriyle, yüzde 47,5'i kurumlarda yaşamaktadır. Yüzde 5'i ise koruyucu ailededir.

Aşağıdaki veriler tüm çocukların önceliklerini (işaretlenmiş olan seçeneklerin yüzdeleri) ve bu öncelikler için yapılan önem sıralamasını göstermektedir.

* Uzmanlar çalıştay, her alanın uzmanları tarafından bulguların tartışılması ve değerlendirilmesi amacıyla planlandı. Burada, iyi olma halinin çocuk için ne anlama geldiği ile uzman için ne anlama geldiği arasında farklılık olabileceğini akılda tutmak gerekir. Her bir alan için önerilen göstergeler Ek-1'de verilmektedir. Atölyede çocukların bakış açısını ve önceliklerini yansıtan göstergelere ve/ya katılımcı çocukların vurguladığı noktaları yansıtacak şekilde geliştirilmiş olan ölçme araçlarına ise 'Sonuç' kısmında yer verilmektedir.

► Sağlık

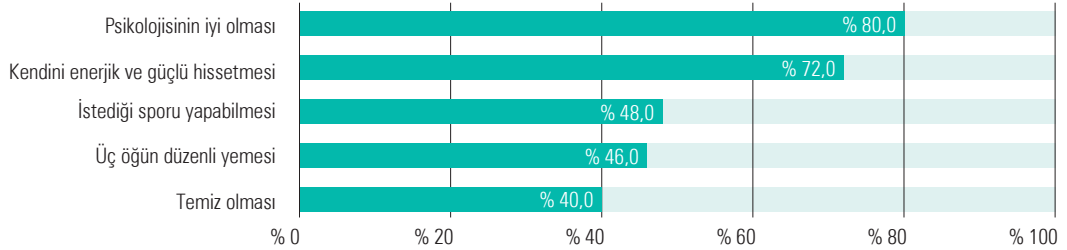
İlk alanımız sağlıktır. Önceki saha çalışmamıza paralel olarak “psikolojisinin iyi olması” ve “kendini enerjik ve güçlü hissetmesi” iki temel “iyi olma hali” göstergesi olarak seçilmiştir.

Şekil 2.2’deki grafik, “mutlu” çocukların sağlık alanında seçtikleri özellikleri ve bunların önemini karşılaştırmaktadır. Y eksenini çocuklar/gençler tarafından sıralanan özelliklerin önem ortalamasını göstermektedir. 3 en yüksek önem değerini, 1 ise en düşük önem değerini göstermektedir. X eksenini ise “mutlu çocuk”

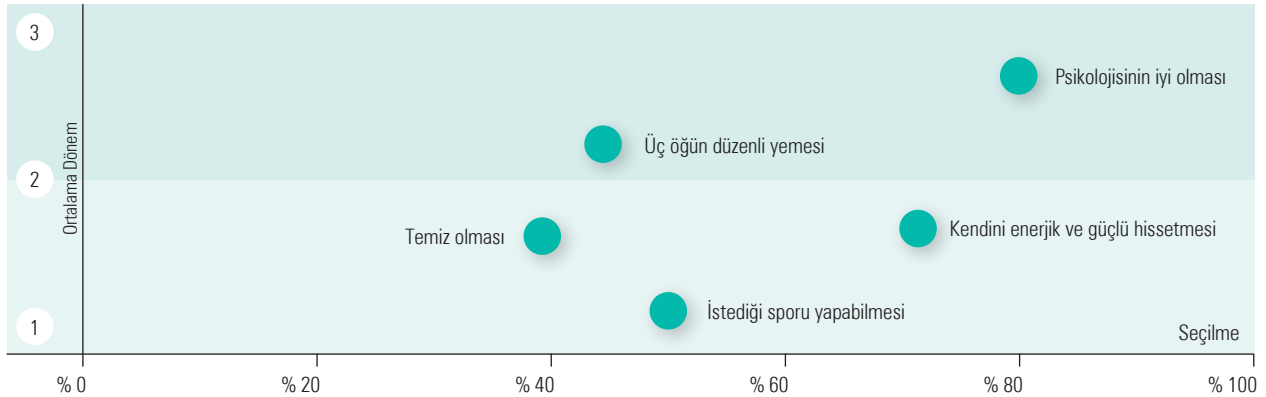
göstergeleri olarak bu özellikleri seçen çocukların yüzdelik değerini belirtmektedir.

Bu grafiğe göre, 3 üzerinden yaklaşık 2,5’lik bir önem değeriyle “psikolojisinin iyi olması” mutlu bir çocuk olmanın en önemli göstergesidir. “Kendini enerjik ve güçlü hissetmesi” seçilme oranı açısından ikinci gelmesine rağmen, önem değeri “üç öğün düzenli yemek yemesi” göstergesinden düşüktür. Bu durumda, “üç öğün düzenli yemek yemesi” göstergesini mutluluğun üçüncü temel göstergesi olarak kabul edebiliriz.

Şekil 2.1. Alan 1: Sağlık

Şekil 2.2 Alan 1: Sağlık: Seçilme X Ortalama Önem

► Maddi Durum

Şekil 2.3'teki grafik, katılımcı çocukların/gençlerin maddi durum alanında seçtikleri, mutsuz çocukların özelliklerini yansıtmaktadır. Katılımcıların bir kısmının kurum bakımı ve koruyucu ailelerde olan dezavantajlı çocuklar olması nedeniyle “ayakkabılarının/kiyafetlerinin eski olması” seçeneği çocukların yüzde 71'i tarafından işaretlenmiştir. Bu gösterge saha çalışmasında ortaya çıkan tercih sıralamalarında ikinci sırada yer almıştır. Diğer göstergeler bunu yaklaşık yüzde 56'lık oranlarla takip etmektedir. Göreceli olarak düşük yüzdeli “okul gezilerine katılamaması” göstergesi dışında maddi durum alanında katılımcılar arasında bir fikir birliği olduğu gözlemlenmektedir.

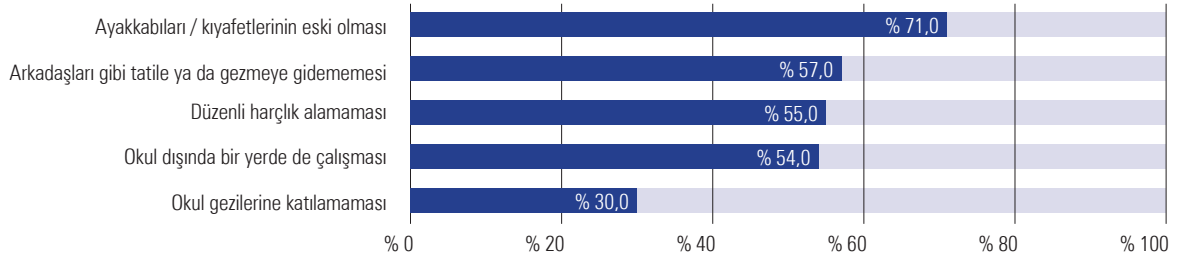
Şekil 2.4'teki grafik “mutsuz çocuk” özelliklerinin seçilme oranını ve atfedilen önem değerlerinin ortalamasını göstermektedir. Bir önceki grafikte eski kiyafetler giymek mutsuz bir çocuk olmanın en temel göstergelerinden biri kabul edilmekteydi. Fakat bu göstergenin ortalama önem değeri yaklaşık 3 üzerinden 2 olmasıyla diğer öğelerinkine yakındır. Diğer yandan, “okul dışında bir yerde çalışması” durumu katılımcıların yüzde 60'ı tarafından işaretlenmiştir ve diğer öğelere göre önem değeri daha yüksektir. Sonuç olarak,

‘ayakkabılarının/kiyafetlerinin eski olması’; ‘okul dışında bir yerde çalışması’; ‘arkadaşları gibi tatile ya da gezmeye gidememesi’ ve ‘düzenli harçlık alamaması’ maddi durum alanında çocuğun iyi olma halini ölçerken yararlı göstergeler olarak kabul edilebilir.

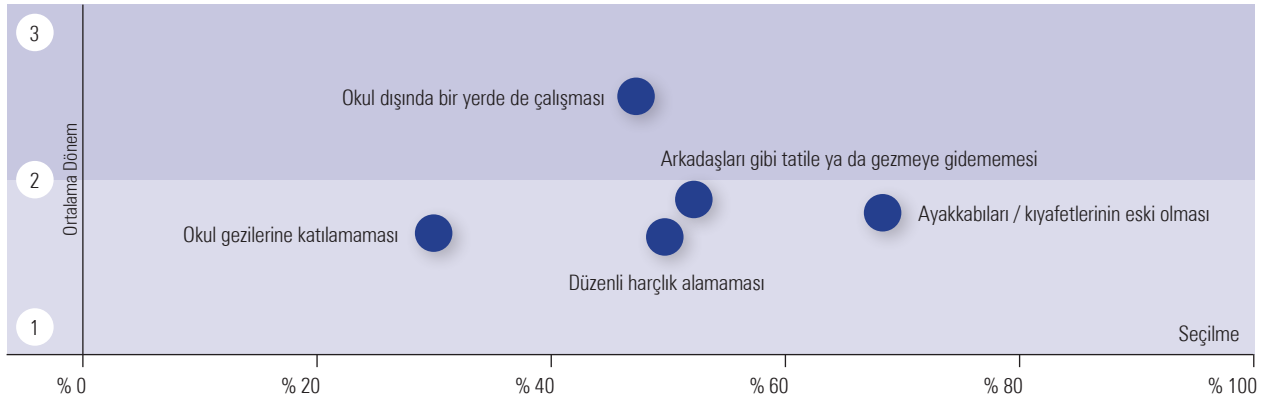
Bulgularımıza paralel olarak üç gösterge (“iyi ısınan ve sağlam bir evde yaşaması” –yüzde 66-, “bir bilgisayarı ve interneti olması” ve “evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması”) yaşam koşulları alanında çocuk mutluluğunun en önemli göstergeleri olarak seçilmiştir. Yüzde 31'in seçtiği ‘Kendine ait bir cep telefonu olması’ araştırmanın ilk safhasında belirtildiği için bu ankette sıklara eklenmiştir.

İyi ısınan ve sağlam bir evde yaşıyor olması hem seçilme oranı hem ortalama önem değeri açısından başta gelen göstergedir. “İsteddiği zaman kullandığı bir bilgisayarı ve interneti olması” ve “evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması” aynı seçilme oranına sahiptir fakat ilk göstergenin önem değeri diğerinden farklı olarak 3 üzerinden 2'den fazladır. Bu göstergelere ek olarak önem değeri yüksek olan “kendine ait bir yatağı olması” da mutlu bir çocuk olmanın önemli göstergelerindedir.

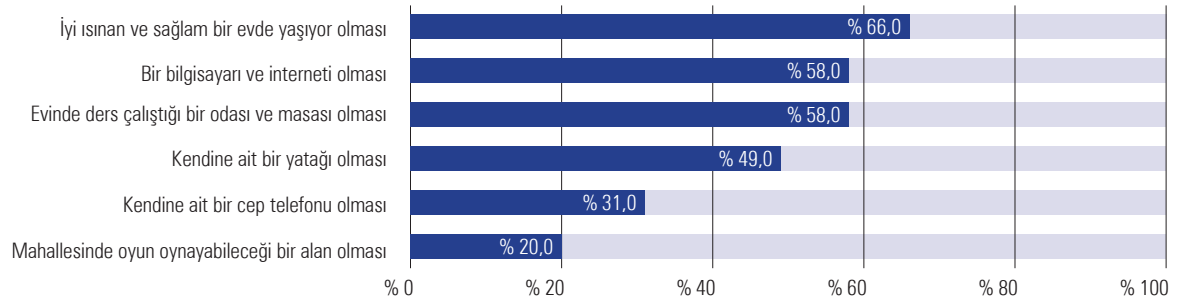
Şekil 2.3. Alan 2: Maddi Durum

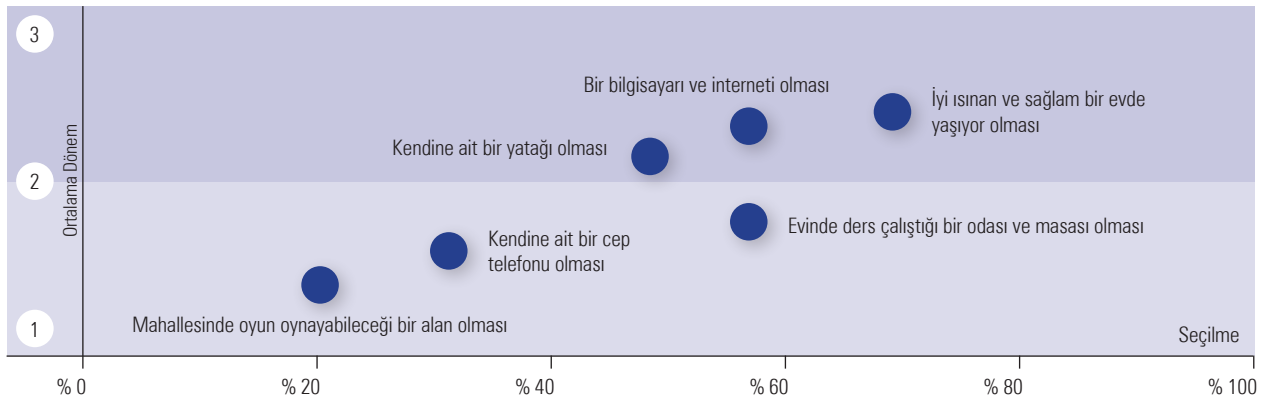
Şekil 2.4. Alan 2: Maddi Durum: Seçilme X Ortalama Önem

Şekil 2.5. Alan 2: Maddi Durum: Yaşam Koşulları

Şekil 2.6. Alan 2: Yaşam Koşulları: Seçilme X Ortalama Önem

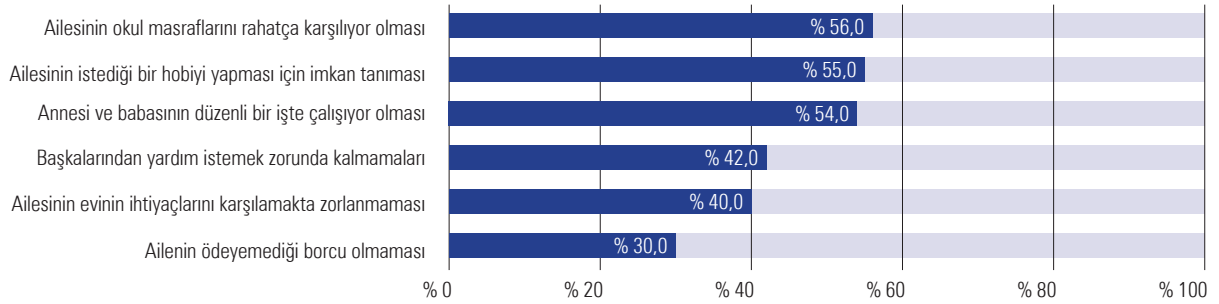

Şekil 2. 7'deki grafik maddi koşullar konusunda öne çıkan üç göstergenin varlığına işaret etmektedir. Ailenin okul masraflarını rahatça karşılaması, çocuğun istediği bir hobiyi yapması için imkan tanınması ve ebeveynlerin düzenli bir işte çalışmaları; üçü de yüzde 50'nin üzerinde oranda belirtilen göstergeler olarak ön plana çıkmışlardır. Sonuçların bir önceki çalışmamızla benzerlik taşıdığını ve tek farkın saha çalışması 8-11 yaş grubunu içerdiği için odağının daha geniş olduğunu söyleyebiliriz.

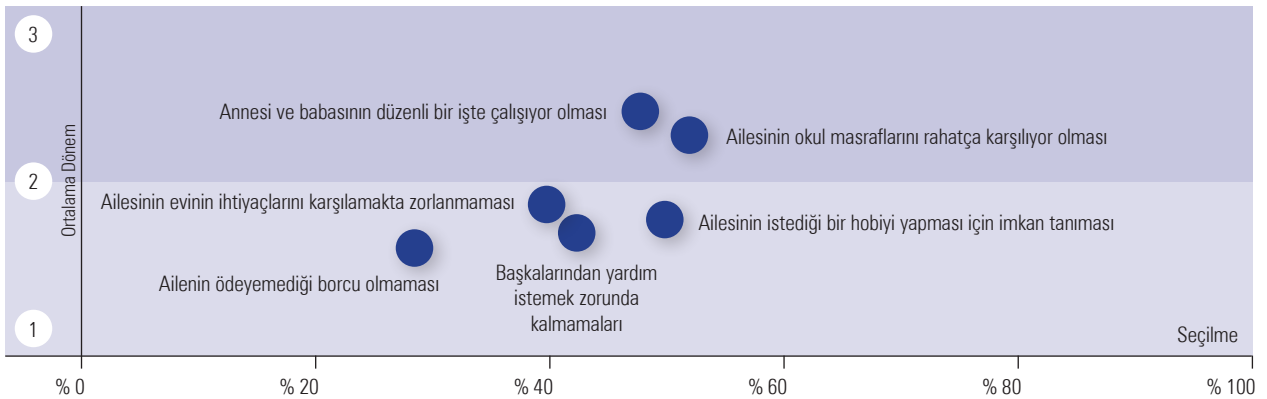
Şekil 2.8'deki grafik, öne çıkan üç göstergeden ikisinin üçüncüsüne göre daha önemli

algılandığını göstermektedir: “okul masraflarının kolayca karşılanması” ve “ebeveynlerin düzenli işlere sahip olmaları”. Bu iki göstergenin ortalama önem skorları 3 üzerinden 2'den daha fazladır. Bununla beraber “ailesinin istediği bir hobiyi yapabilmesine imkan tanınması” konusuna atfedilen önem ortalaması 2'den düşüktür ve bu başlık altındaki diğer konulara yakındır. “Ev ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanılmaması” da diğer göstergelere kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğundan iyi olma halinin maddi boyutunu gösteren bir ek gösterge olarak seçilmesi yararlı gözükmektedir.

Şekil 2.7. Alan 2: Maddi koşullar

Şekil 2.8. Alan 2: Maddi koşullar: Seçilme X Ortalama Önem

► Eğitim

Katılımcılara göre eğitim alanında çocuğun iyi olma halinin en temel göstergesi akademik performans, yani notların yüksek olmasıdır ve katılımcıların dörtte üçü tarafından seçilmiştir. Önceki bulgularımıza paralel olarak çocukların hemen hemen yarısı öğretmenin ayrımcılık yapmamasını mutlu olmanın bir nedeni olarak belirtmişlerdir. Diğer öğeler ise daha düşük seçilme oranlarına sahiptirler.

Şekil 2.10'daki grafikte görüldüğü gibi öğretmenin ayrımcılık yapmıyor olması çocuklar açısından mutluluğun

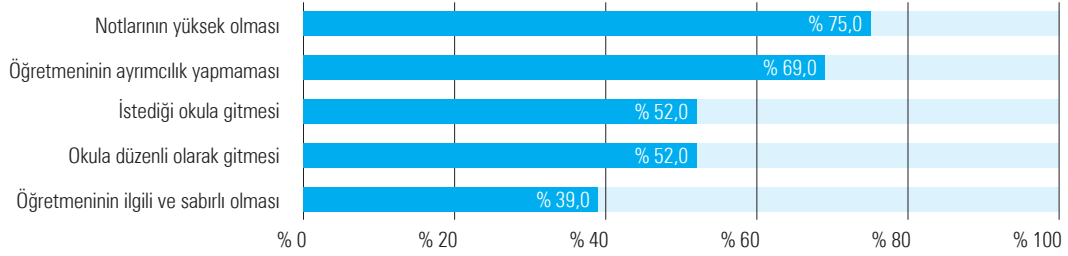
en önemli göstergesi olarak kabul edilmektedir. Akademik performans en yüksek seçilme oranına sahip olsa da önem değeri 3 üzerinden 2'ye yakındır. Okula düzenli olarak gidebilme ve istediği okulu seçebilme hali ise göreceli olarak daha düşük bir seçilme oranına fakat yüksek bir önem değerine sahiptir.

Bir önceki çalışmamıza benzer olarak, okul altyapısı alanında her biri yüzde 60'luk seçilme oranlarıyla dört gösterge ön plana çıkmaktadır (Şekil 2.11). Bunlar “iyi bir rehber öğretmenin olması”, “okulda spor yapabilecek alanlar olması”, “okulun temiz ve büyük bir bahçesi olması”

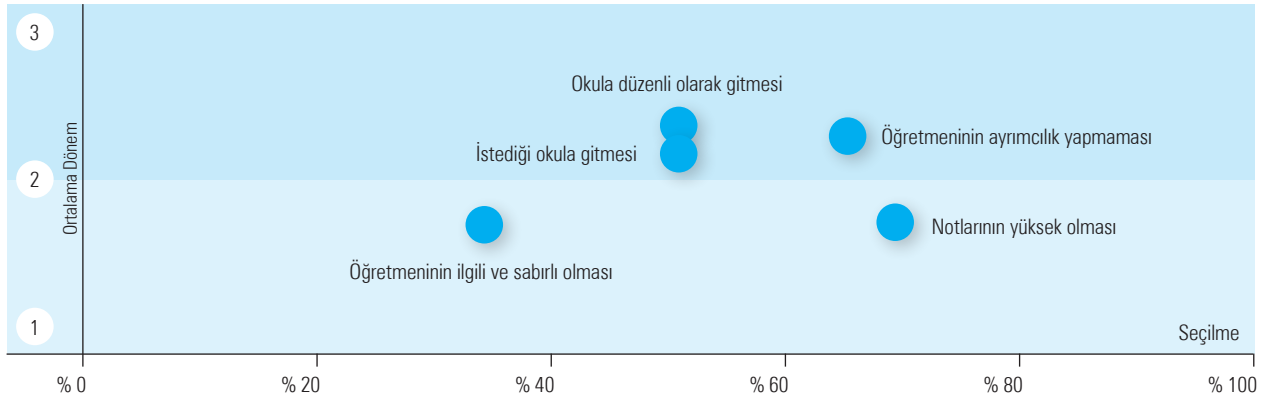
ve “sınıfların kalabalık olmaması”dır.

Şekil 2.12'deki grafikte görüldüğü gibi en çok seçilen özelliklerin önem değerleri arasında farklılıklar vardır. “Okulda spor yapabilecek alanlar olması” diğer öğelere göre daha yüksek bir önem değerine sahiptir. “Okulun temiz ve büyük bir bahçesi olması” göstergesini seçenler daha düşük bir önem atfetmişlerdir.

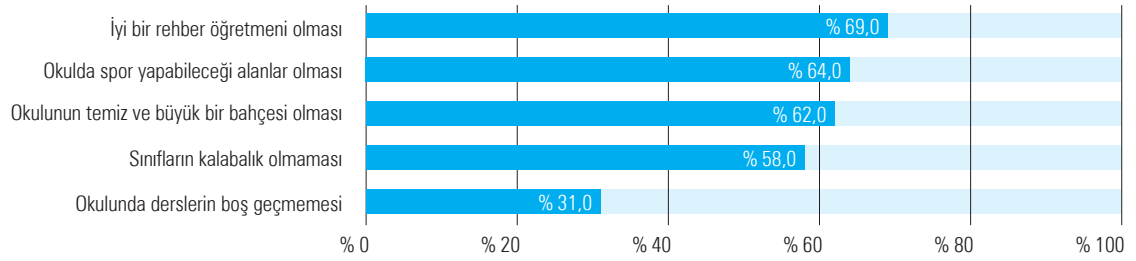
Şekil 2.9. Alan 3: Eğitim

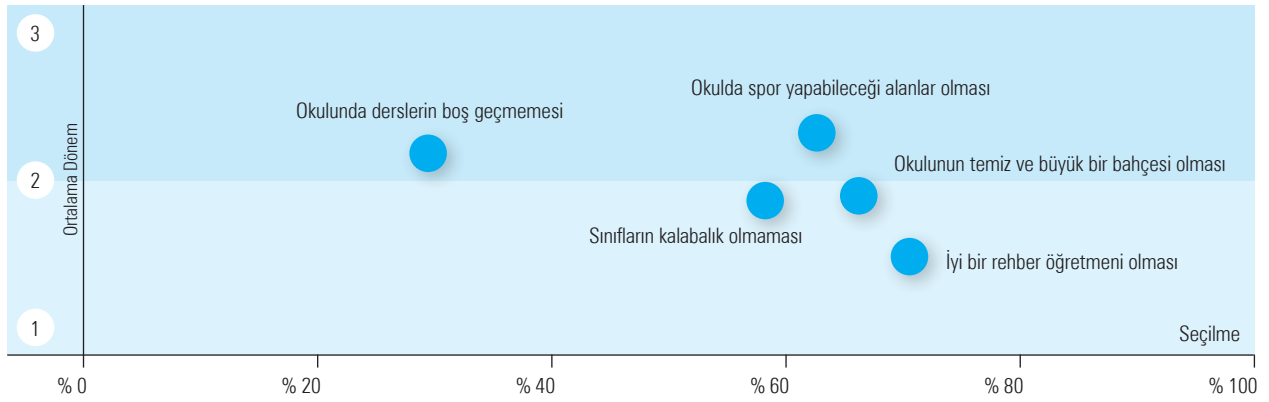
Şekil 2.10. Alan 3: Eğitim ve Okul: Seçilme X Ortalama Önem

Şekil 2.11. Alan 3: Eğitim - Okul Altyapısı

Şekil 2.12. Alan 3: Okul Altyapısı: Seçilme X Ortalama Önem

► Risk

Soru formunun diğer bir bölümünde aynı seçme ve öneme göre sıralama işlemi bu sefer farklı bir ifade tarzı kullanılarak tekrarlanmıştır. Bu bölümde özellikler listelenmiştir ve çocuklardan/gençlerden bir çocuğu “mutsuz” yapacak üç özelliği seçmeleri istenmiştir. Doğrulama safhasında araştırmada dillendirilen

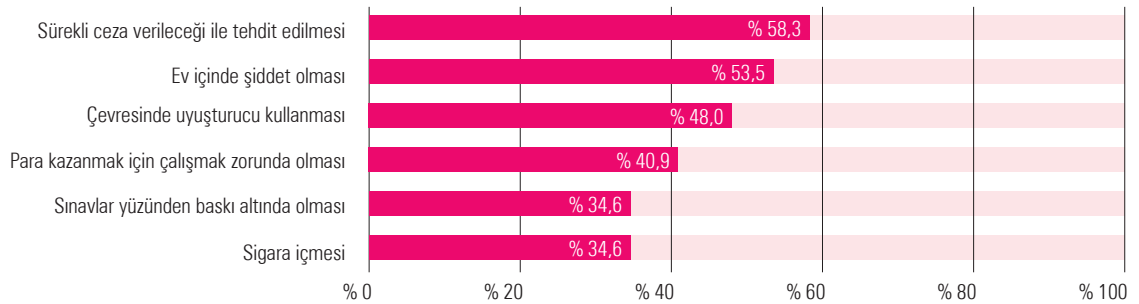
noktalar dikkate alınarak aile içindeki risklere dair ikinci bir risk seti daha sorulmuş ve yine katılımcılardan üç özelliği seçtikten sonra öneme göre sıralamaları istenmiştir.

Şekil 2.13'teki grafikte yer aldığı üzere sırasıyla 'sürekli ceza verileceği ile tehdit edilmesi'; 'ev içinde şiddet olması' ve 'çevresinde uyuşturucu kullanılması' mutsuz bir çocuk

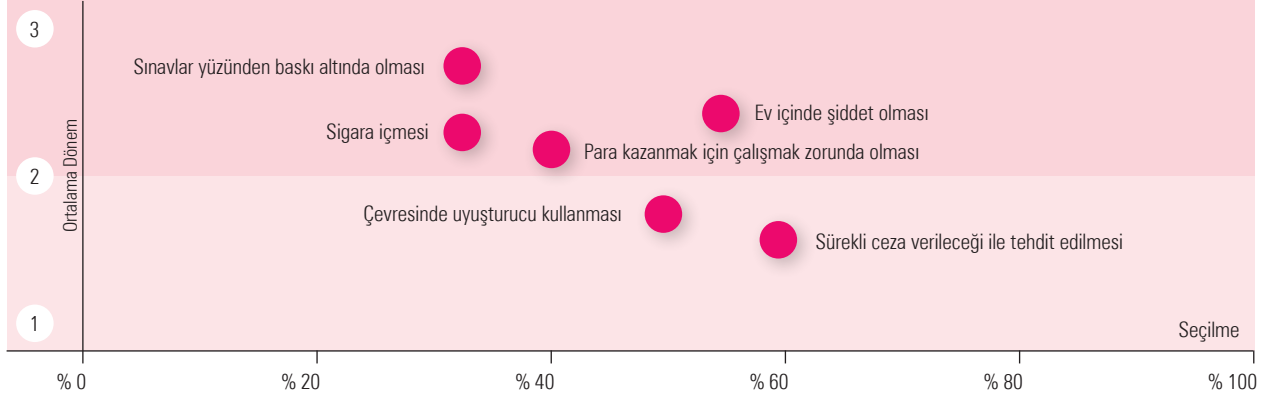
için ilk üç nokta olarak ifade edilmiştir.

Önem açısından veriye baktığımızda ise farklılık göze çarpmaktadır. Daha çok tercih edilen yanıtlar daha az ortalama öneme sahiptir. Örneğin; sadece katılımcı çocukların üçte biri sınavlar yüzünden baskı altında olmanın mutsuzluğa neden olduğunu belirtirken buna verilen ortalama önem neredeyse

Şekil 2.13. Alan 4: Risk I

Şekil 2.14. Alan: 4 Risk I: Seçilme X Ortalama Önem

3'e yaklaşmakta ve onu belirtenler açısından ne kadar hayati bir önemi olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, bu sonuç risk alanında algıların çok boyutluluğu şeklinde değerlendirilebilir.

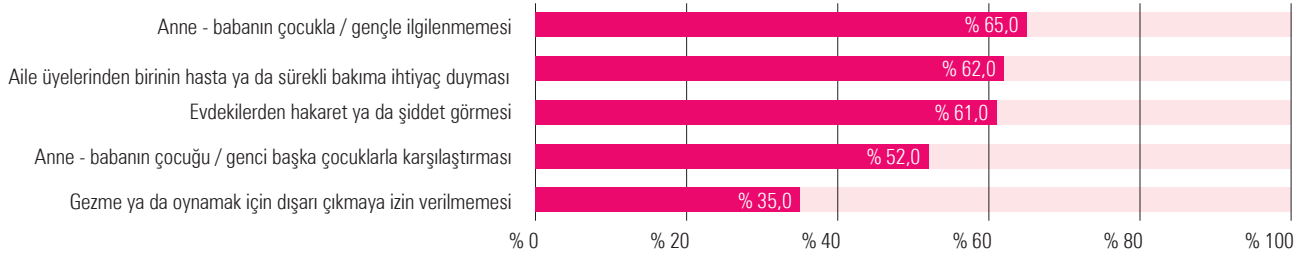
Şekil 2.15'teki grafikte görüldüğü üzere aile içindeki risklere dair ilk üç gösterge

“anne-babanın ilgisiz olması”, “aile bireylerinden birinin sürekli bakıma ihtiyaç duyması” ve “evde şiddet olması” şeklinde belirtilmiştir.

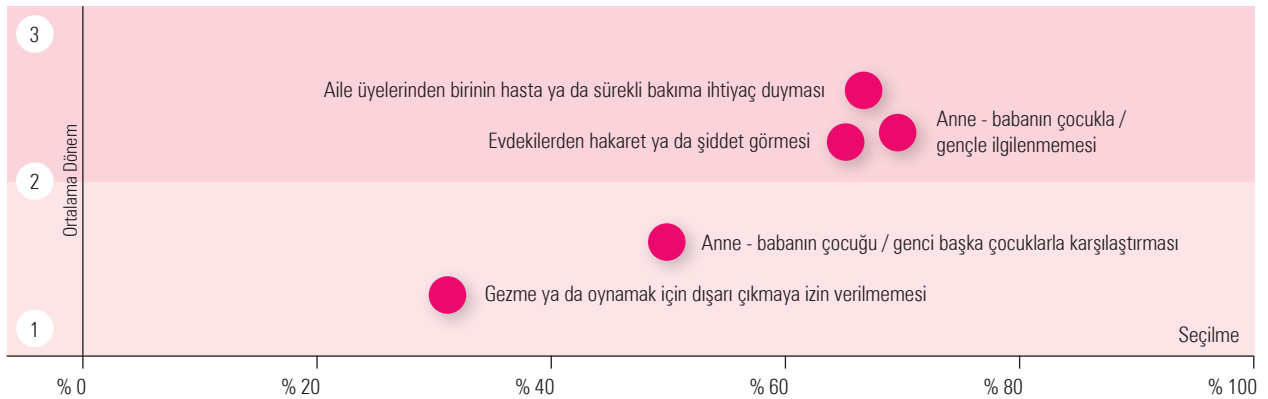
Şekil 2.16'daki grafikte görüldüğü üzere ‘aile üyelerinden birinin hasta ya da sürekli bakıma ihtiyaç duyması’, ‘anne-babanın çocukla/gençle

ilgilenmemesi’ ve ‘evdekilerden hakaret ya da şiddet görmesi’ önde gelen göstergelerdir ve aynı zamanda 2'den büyük ortalama önem değerlerine sahiptir. ‘Anne-babanın çocuğu/genç başka çocuklarla karşılaştırması’ ise yüzde 50'den fazla belirtilmekle birlikte ortalama önem açısından 2'nin altında kalmıştır.

Şekil 2.15. Alan 4: Risk II

Şekil 2.16. Alan 4: Risk II: Seçilme X Ortalama Önem

► İlişkiler

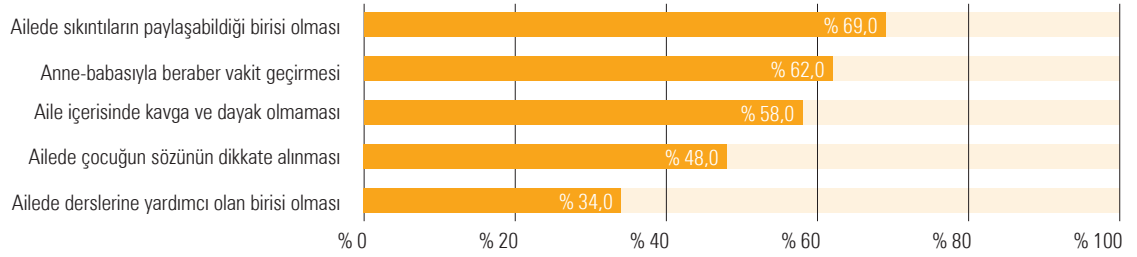
Doğrulama evresinin 8-11 yaş grubuyla gerçekleştirilmemesinden dolayı aile ilişkileri alanındaki göstergelerin sıralamasında değişiklikler olmuştur. Doğrulama sürecine katılan çocukların çoğunun kurumlarda ya da koruyucu aileyle yaşadığı göz önüne alınırsa, bu sonuç katılımcı profilinin de bir sonucu olabilir. Görüldüğü üzere ailede problemlerini paylaşabileceği

birinin olması yüzde 69'luk bir oranla ilk sırada gelmektedir. Anneyle-babayla vakit geçirmek ve evde şiddet olmaması da yüzde 60'a yakın benzer oranlara sahiptirler.

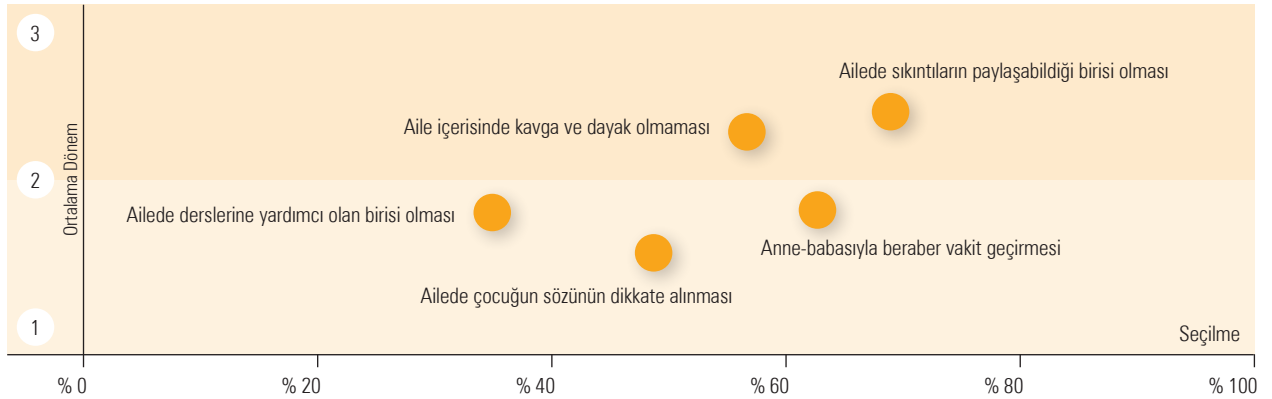
Şekil 2.18'deki grafikte görüldüğü gibi bir önceki grafikte öne çıkan üç öğenin önem değerleri de diğerlerine göre daha yüksektir. En belirgin fark "evde şiddet olmaması"nın önem değerinin 3 üzerinden 2,18'lik yüksek bir değere sahip olmasıdır.

Arkadaşlarla ilişkilerde bulgular önceki saha çalışmamızla benzer yöndedir (Şekil 2.19). Arkadaşları tarafından sevilme durumu diğer özelliklere göre daha baskın bir iyi olma hali göstergesidir. Katılımcıların yüzde 77'si bu özelliği işaretlemiştir. 'Arkadaşları ile keyifli vakit geçirmesi' ve 'sırlarını paylaşabileceği arkadaşlarının olması' göstergeleri de birbirine yakın oranlarla ikinci gelmektedir.

Şekil 2.17. Alan 5: Aile İlişkileri

Şekil 2.18. Alan 5: Aile İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem

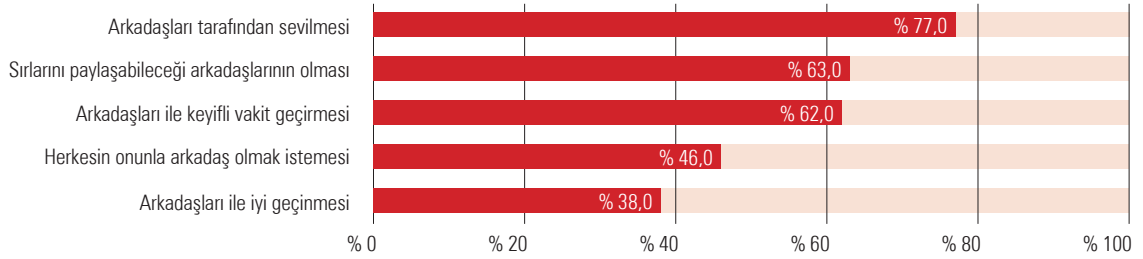

Katılımcı profiline değişmesinin bir başka sonucu Şekil 2.20'deki grafikte gözlemlenebilir. "Arkadaşlarıyla keyifli vakit geçirmesi" daha düşük bir seçilme oranına sahip olmasına rağmen, önem değeri yüksektir. Benzer Şekilde, "herkesin onunla arkadaş olmak istemesi" göstergesinin seçilme oranı düşük olmasına rağmen ortalama önem değeri 2'den fazladır. Diğer yandan "sırlarını paylaşacağı arkadaşlarının olması" ve "arkadaşları

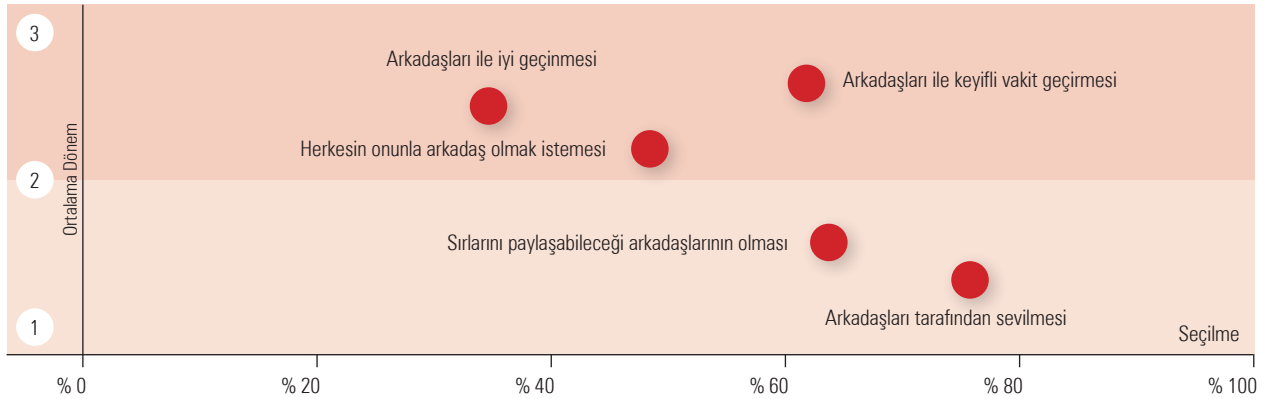
tarafından sevilmesi" düşük önem değerlerine sahiptir.

Düşük seçilme oranlı iki öğenin yüksek önem değerleri göz ardı etmeyi zorlaştırmaktadır. Yüksek önem değerleri, bu öğeleri seçen katılımcılar için önemli olduklarını göstermektedir.

Şekil 2.19. Alan 5: Arkadaşlarla İlişkiler

Şekil 2.20. Alan 5: Arkadaş İlişkileri: Seçilme X Ortalama Önem

► Tercih Deneyi

Anketimizin üçüncü bölümünde saha araştırmasının bulguları aktarılırken de belirtildiği üzere farklı alanların ağırlıklarını ölçmek amacıyla veri toplanmaktadır. Veri toplama sürecinin kolaylaştırılabilmesi

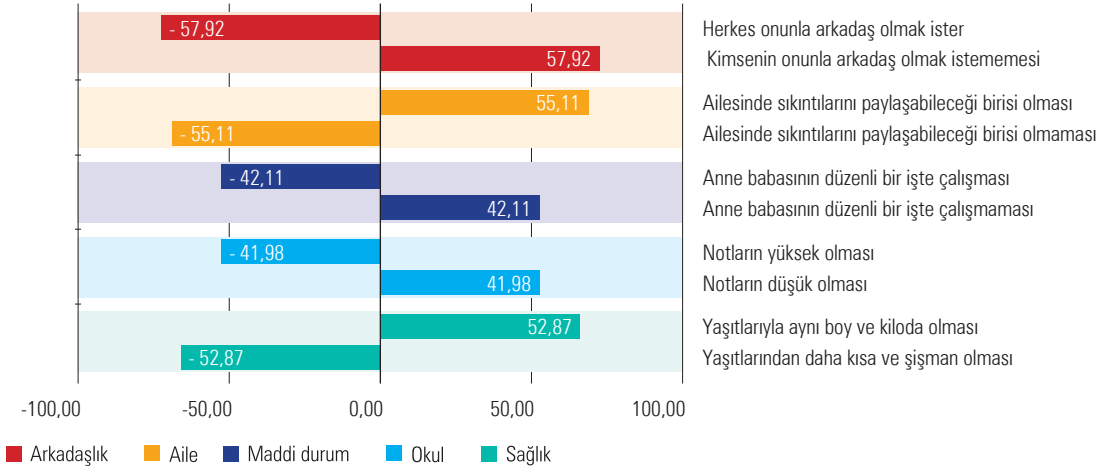
için bu egzersiz beş alan ile sınırlandırılmıştır: ilişkiler-arkadaşlık, ilişkiler- aile, maddi koşullar, okul ve sağlık. Her bir alan için bir ifade ve bu ifadenin olumsuz hazırlanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Hazırlanan ifadeler

Alan	İfade	Olumsuz
Arkadaşlar	Herkesin onunla arkadaş olmak istemesi	Kimsenin onunla arkadaş olmak istememesi
Aile	Ailede problemlerini paylaşabileceği birisinin olması	Ailede problemlerini paylaşabileceği birisinin olmaması
Maddi Koşullar	Anne-babasının düzenli bir işte çalışması	Anne-babasının düzenli bir işte çalışmaması
Okul	Notlarının yüksek olması	Notlarının düşük olması
Sağlık	Kendini enerjik ve sağlıklı hissetmesi	Kendini enerjik ve sağlıklı hissetmemesi

Ortalama faydalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.21: Faydalar

Yukarıda belirtilen fayda değerleri ile her kombinasyonun çocuklar açısından cazibesini ölçmek mümkündür. Önceki analizimizde sağlık alanıyla

ilgili ifadeyi “arkadaşlarından daha kilolu ya da kısa olması” olarak formüle etmiştik. Bu ifadenin ortalama önem seviyesi göreceli olarak düşüktü. Fakat

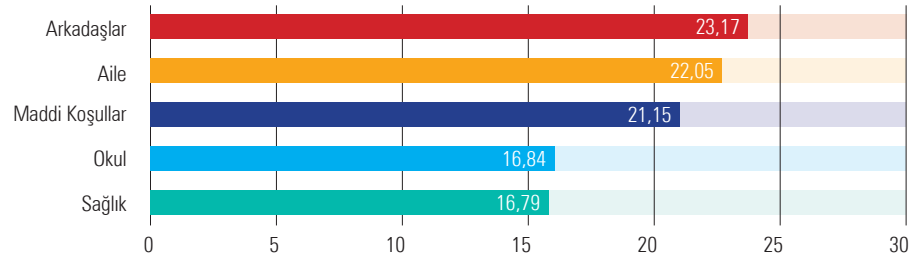
yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi bu ifadeyi yeniden formüle etmek bulgularımızı değiştirdi.

Aşağıdaki grafiğe göre, katılımcılar açısından mutlu çocuğu tanımlayan en önemli alanın yüzde 23'lük bir değer ile "arkadaşlar" olduğu ortaya çıkmaktadır. İkinci önemli alan "aile"dir ve tüm önemin yüzde 22'sine sahiptir. Sağlık alanı da yüzde 21'lik bir değerle

katılımcılar açısından önemli bir alan olarak kabul edilmektedir. Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere alanların önem değerleri arasında çok büyük farklılıklar yoktur. Bir önceki analizimizde sağlık alanının önem değeri yüzde 4 olarak hesaplanmıştı. Bu bulguya dayanarak sağlık

alanında kullandığımız ifadeyi "kendini enerjik ve sağlıklı hissetmesi" olarak değiştirdik. Beklediğimiz gibi bu değişiklik sonuçlarımıza yansdı.

Şekil 2.22: Genel Önem Dağılımı

3 SONUÇ

Raporun son bölümünde, niceliksel ve niteliksel araştırmanın ve doğrulamanın bulguları ve uzmanlarla yapılan atölyeden gelen katkılar, sağlık; maddi durum; eğitim; risk ve ilişkiler (aile ve arkadaşlar) alanlarında aşağıdaki matriksin oluşturulması için kullanılmıştır.

Aşağıda bir çocuğun “iyi olma hali”nin kendi bakış açısından ölçüldüğü bir matriks yer almaktadır. Göstergeler sırasıyla anketlerle veri toplama, odak grup çalışmaları, atölyede uzman görüşleri ve doğrulama aşaması ile toplanmıştır.

- 1- İki ölçüt kullanılarak – seçilme ve önem – göstergeler gruplanmıştır.
  - a. Eğer bir göstergenin göreceli olarak yüksek bir tercih ve önem değeri varsa seçilmiştir.
  - b. Eğer bir göstergenin ölçütlerden birinde yüksek bir değeri varsa (tercih edilmiş fakat önemli değil, önemli fakat tercih edilmemiş), seçilmiştir.
  - c. Eğer bir göstergenin değeri, yaş; sosyoekonomik statü ve cinsiyet üzerinde farklılık gösteriyorsa, seçilmiştir.
  - d. Eğer bir gösterge yukarıda söz edilen koşullara uymuyorsa çıkarılmıştır.
- 2- Her bir alandaki gösterge sayısı azaltılmış ve doğrulama testi için yeni enstrümanlar hazırlanmıştır.
- 3- Yukarıda a’dan d’ye kadar söz edilen adımlar izlenmiştir.

4- Odak grup kayıtları incelenmiş ve sıkça altı çizilen göstergeler her bir alana eklenmiştir. Anket çalışması sonucunda belirtilen göstergelerden odak grupta da vurgulananlar kalın şekilde gösterilmiştir. Odak gruplarda ankette yer almadığı belirtilen noktaların bazıları anketin en son haline eklenmiş, eklenemeyenler ise odak gruptan gelen gösterge önerileri olarak eklenmiştir.

5- Atölye çalışması çıktıları uzmanlar tarafından analiz edilmiş ve sıkça altı çizilen göstergeler her bir alana eklenmiştir. Bu noktada, bu araştırma çerçevesinde çocuk merkezli bir yaklaşım izlendiği için uzmanların çocukların dillendirdiklerini nasıl ölçebiliriz konusundaki önerilerine ve çocukların gözünden önemli görülen göstergelere yer verilmiştir.

Önerilen gösterge listeleri, farklı seviyelerden ve görüşlerden veri toplamak için de olası kaynakları içermektedir.

- Çocuk seviyesinde (mikro seviye), aile seviyesinde (mezo seviye) ve mahalle/şehir/ülke seviyesinde (makro seviye) veri toplamak mümkündür.
- Görüşülen kişinin bakış açısından (öznel) ya da görüşülen kişiden bilgi olarak (nesnel) veri toplamak mümkündür.

► Sağlık

Sağlık	Çocuklar		Aile		Mahalle/Şehir/Ülke
	Öznel	Nesnel	Öznel	Nesnel	Nesnel
Soru formu: Kendisini enerjik ve güçlü hissetmesi*	X		X		
Psikolojisinin iyi olması	X		X		
Temiz olması	X	X		X	
Üç öğün düzenli yemek yemesi		X		X	
İsteddiği sportif aktiviteyi yapabilmesi		X		X	X
Odak: Fiziksel görünüşü (şişman olması, gözlük takması)	X		X		
Uzmanlar: Sağlık hizmetlerine erişimi	X		X	X	X

* Odak grup çalışmasında da altı çizilen maddeler **kalin** yazılmıştır.

Sağlık alanında ‘Kendisini enerjik ve güçlü hissetmesi’ ve ‘Psikolojisinin iyi olması’ ifadeleri çocukların hem nicel hem de nitel alanda vurguladığı ifadelerdir. Nicel çalışmaya katılan çocuklar ‘iyi olma hali’ni ayrıca ‘temiz olması’, ‘düzenli yemek yemesi’ ve ‘istediği sportif aktiviteleri yapabilmesi’ göstergeleri eşliğinde ifade etmiştir. Odaklarda fiziksel görünüş için şişman olmak ya da gözlük takmak da dile getirilmiştir. Uzmanlar bu

ifadelere ek olarak sağlık hizmetlerine erişimin ve niteliğinin de çocuk açısından önemini vurgulamışlardır. Sağlık alanı aslında objektif göstergelerin oldukça fazla olduğu bir alandır. Hamilelik döneminden başlayarak sağlıklı bir çocuk için gereken gösterge setleri oldukça kapsamlı bir biçimde geliştirilmiştir. Bizim yukarıda önerdiğimiz gösterge seti ise çocuğun gözünden sağlık alanında bakılması gereken göstergeleri içermektedir.

Raporda tekrarlandığı üzere iyi olma halinin tüm alanlarında olduğu gibi sağlık alanındaki gösterge seti hem öznel hem de nesnel kriterleri içereceği için nihai gösterge seti burada vurgulanan çocuk bakış açısına ek olarak diğer nesnel gösterge setlerini de içermelidir. Aşağıda ise çocuk gözünden önerilen bu gösterge setinin çocuk, aile ve mahalle/şehir/ülke düzeyinde hangi sorular eşliğinde tespit edilebileceğine dair öneriler yer almaktadır.

Sağlık	Çocuklar	
	Öznel	Nesnel
Kendisini enerjik ve güçlü hissetmesi	Kendisini enerjik hissetmesi	
Psikolojisinin iyi olması	Psikolojisinin iyi olması	
Temiz olması	Kendisini temiz hissetmesi	Banyo yapma sıklığı
Üç öğün düzenli yemek yemesi		Günlük öğün sayısı, günde üç öğün yenilen gün sayısı
İsteddiği sportif aktiviteyi yapabilmesi		İsteddiği sportif aktiviteyi yapabilmesi
Fiziksel görünüşü (şişman olması, gözlük takması)	Fiziksel görünüşü (şişman olması, gözlük takması)	Fiziksel görünüşü (şişman olması, gözlük takması)
Sağlık hizmetlerine erişimi	Sağlık hizmetlerine erişimine dair düşüncesi	

Sağlık		Aile	
		Öznel	Nesnel
Kendisini enerjik ve güçlü hissetmesi		Kendisini enerjik hissetmesi	
Psikolojisinin iyi olması		Psikolojisinin iyi olması	
Temiz olması			Banyo yapma sıklığı
Üç öğün düzenli yemek yemesi			Günlük öğün sayısı, Günde üç öğün yenilen gün sayısı
İstedığı sportif aktiviteyi yapabilmesi			İstedığı sportif aktiviteyi yapabilmesi
Fiziksel görünüşü (şişman olması, gözlük takması)		Çocuklarının kendine olan güvenleri	
Sağlık hizmetlerine erişimi			Sağlık hizmetlerine erişimleri

Sağlık		Mahalle/Şehir/Ülke	
		Nesnel	
İstedığı sportif aktiviteyi yapabilmesi		Herhangi bir sportif aktivite yapan çocukların yüzdesi	
Sağlık hizmetlerine erişimi		Sağlık hizmetlerine erişimi olan ailelerin yüzdesi	

► Maddî Durum

MADDİ DURUM	Çocuklar		Aile		Mahalle/Şehir/Ülke
	Öznel	Nesnel	Öznel	Nesnel	Nesnel
Soru formu: Ayakkabıları/kıyafetleri eski olması	X			X	
Arkadaşları gibi tatile ve gezmeye gidememesi	X			X	
Düzenli harçlık almaması	X	X		X	
Okul dışında bir yerde de çalışması		X		X	
İyi ısınan ve sağlam bir evde yaşamaması			X	X	X
İstedığı zaman kullandığı bir bilgisayarı ve interneti olması			X	X	X
Evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması			X	X	X
Kendine ait bir yatağı olması			X	X	X
Ailesinin okul masraflarını rahatça karşılaması		X		X	
Annesinin-babasının düzenli bir işte çalışması			X	X	X
Ailesinin istediği bir hobiye yapması için imkan tanınması		X			X
Odak: Sosyalleşme (Arkadaşlarla dışarıya çıkabilmesi)	X	X		X	
Doğumgünlerini kutlayabilmesi	X			X	
Ailesinin yardıma ihtiyacı olması	X		X	X	
Uzmanlar: Ailesinin oyuncaklara para harcaması				X	
Çocuk yoksulluğu oranı					X
Ailesinin sosyal yardım alma ihtiyacı				X	X

Maddî durum alanı uluslararası alanda karşılaştırmalarda özellikle objektif göstergeler açısından uzlaşımın daha çok olduğu bir alandır. Ancak, yine bizim çalışmamızda çocuğun

gözünden maddî durumun iyi olma haline olan etkisine bakıldığı için yukarıda listelenen gösterge seti önerilmiştir. Bu set sağlık alanında da olduğu gibi objektif göstergelerle

desteklenmelidir. Hem nicel hem de nitel çalışmada vurgulananlar: ‘Ayakkabılarının/ kıyafetlerinin eski olması’; ‘Arkadaşları gibi tatile ve gezmeye gidememesi’ ; ‘İyi ısınan

ve sağlam bir evde yaşaması'; 'İstedığı zaman kullandığı bir bilgisayar ve interneti olması'; 'Evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması'; 'Annesinin-babasının düzenli bir işte çalışması' ve 'Ailesinin istediği bir hobiyi yapması için imkan tanınması' ifadeleridir. Ayrıca

şoru formunda tercih edilen yukarıdaki göstergelere ek olarak, odalarda sosyalleşme; doğum günleri kutlama ve ailesinin yardıma ihtiyacı olması belirtilmiştir. Uzmanlar ise ailenin oyuncaklara para harcamasını, çocuk yoksulluk oranını ve ailenin sosyal yardım

alma ihtiyacını bu göstergelere ek olarak belirtmişlerdir. Aşağıda da sırasıyla çocuk, aile ve mahalle/şehir/ülke düzeyinde hangi sorularla nesnel ve öznel bu göstergelerin oluşturulabileceği aktarılmıştır.

MADDİ DURUM	Çocuklar	
	Öznel	Nesnel
Ayakkabıların/kıyafetlerinin eski olması	Kıyafetleriyle ilgili algısı	
Arkadaşları gibi tatile ve gezmeye gidememesi	Tatil ve gezilerle ilgili mahrumiyet	Tatillerini nasıl geçiriyorlar?
Düzenli harçlık almaması	Harçlık ile ilgili mahrumiyet	Düzenli harçlık alıyor mu?
Okul dışında bir yerde de çalışması		Okul dışında bir yerde çalışıyor mu?
İyi ısınan ve sağlam bir evde yaşaması	Evin ısınma derecesi ile ilgili algı	Evin ısınma sistemi ile ilgili bilgi
İstedığı zaman kullandığı bir bilgisayarı ve interneti olması		Bilgisayarı var mı?
Evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması		Evinde bir odası ve masası var mı?
Kendine ait bir yatağı olması		Kendine ait bir yatağı var mı?
Ailesinin okul masraflarını rahatça karşılaması	Ailesinin okul masraflarını karşılamasıyla ilgili algı	
Annesinin-babasının düzenli bir işte çalışması		Anne-babasının düzenli bir işi var mı?
Ailesinin istediği bir hobiyi yapması için imkan tanınması		Bir hobisini gerçekleştiriyor mu?
Sosyalleşme (Arkadaşlarla dışarıya çıkması)	Arkadaşlarla dışarı çıkabilme	Arkadaşlarla sosyalleşme oranı
Doğum günlerini kutlaması		Doğum günlerini kutlama
Ailesinin yardım ihtiyacında olması	Ailenin durumuyla ilgili algı	
Aile		
	Öznel	Nesnel
İyi ısınan ve sağlam bir evde yaşaması		Evin imkanları/koşulları
İstedığı zaman kullandığı bir bilgisayarı ve interneti olması		Evin imkanları/koşulları
Evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması		Evin imkanları/koşulları
Kendine ait bir yatağı olması		Evin imkanları/koşulları
Ailesinin okul masraflarını rahatça karşılaması		Ailenin okul masrafını karşılama durumu
Annesinin-babasının düzenli bir işte çalışması		Ebeveynlerin iş durumu
Doğum günlerini kutlaması		Doğum günlerini kutlama
Ailesinin yardım ihtiyacında olması	Ailenin durumuyla ilgili algı	
Ailesinin oyuncaklara para harcaması		Oyuncaklara harcanan para
Ailesinin sosyal yardım alma ihtiyacı		Ailesinin sosyal yardım alma ihtiyacı

Maddi Durum	Mahalle/Şehir/Ülke
	Nesnel
Okul dışında bir yerde de çalışması	Çalışan çocuk sayısı
İyi ısınan ve sağlam bir evde yaşaması	Isınma sistemleri ile ilgili bilgi
İstedığı zaman kullandığı bir bilgisayarı ve interneti olması	Bilgisayar ve internet ile ilgili bilgisi
Evinde ders çalıştığı bir odası ve masası olması	Ev imkanlarıyla ilgili bilgi
Kendine ait bir yatağı olması	Ev imkanlarıyla ilgili bilgi
Ailesinin okul masraflarını rahatça karşılaması	Hanenin geliri/masrafları
Annesinin-babasının düzenli bir işte çalışması	Annenin-babanın iş durumu
Çocuk yoksulluğu oranı	Çocuk yoksulluğu sınırında çocuğu olan ailelerin oranı
Ailesinin sosyal yardım alma ihtiyacı	Sosyal yardım alan aile oranı

► Eğitim

Eğitim	Çocuklar		Aile		Mahalle/Şehir/Ülke
	Öznel	Nesnel	Öznel	Nesnel	Nesnel
Soru formu: Notların yüksek olması	X	X		X	
Öğretmenin ayrımcılık yapmaması	X		X		
Düzenli olarak okula gidebilmesi		X		X	
İyi bir rehber öğretmeni olması	X		X		
Okulda spor yapabileceği alanlar olması		X			X
Okulunun temiz ve büyük bir bahçesi olması	X	X			X
Sınıfların kalabalık olmaması	X	X			X
Odak: Okulda karar alma süreci	X	X			X
Sınav endişesi bulunması	X		X		
Öğretmenlerin tavrı (ilgi, sabır, sakinlik, şiddet içermeme, hakaret içermeme, bağırma)	X				

Eğitim alanında çalışmamıza katılan çocuklar özellikle “notların yüksek olması”nı ve “öğretmenin ayrımcılık yapmaması”nı bir çocuğu okulda mutlu eden en önemli iki gösterge olarak hem nicel hem de nitel çalışmada belirttiler. Bunun dışında okulun

imkanları da hem nitel hem nicel çalışmada ifade edildi. Nicel çalışmada ayrıca “düzenli olarak okula gidebilmesi”, “iyi bir rehber öğretmenin olması” ve “sınıfların kalabalık olmaması” da tespit edilen göstergeler arasında yer aldı. Odaklarda “okulda karar alma süreçlerine

katılım”, “sınav endişesi” ve “öğretmenlerin tavrı” önemli göstergeler olarak söylendi. Eğitim alanında çocuğun gözünden yukarıda sıraladığımız göstergelerin çocuk, aile ve mahalle/şehir/ülke düzeyinde hangi sorularla tespit edileceği aşağıda belirtilmiştir.

Eğitim	Çocuklar	
	Öznel	Nesnel
Notlarının yüksek olması	Notlar ile ilgili algı	Not
Öğretmenin ayrımcılık yapmaması	Öğretmeni ile ilgili algı	
Düzenli olarak okula gidebilmesi		Katılım
İyi bir rehber öğretmeni olması	Rehber öğretmen ile ilgili algı	
Okulda spor yapabileceği alanlar olması	Okul imkanları ile ilgili algı	Okul imkanları
Okulunun temiz ve büyük bir bahçesi olması	Okul imkanları ile ilgili algı	Okul imkanları
Sınıfların kalabalık olmaması	Sınıf boyutu	Sınıf boyutu
Okulda karar alma sürecine katılması	Karar alma süreciyle ilgili algı	
Sınav endişesi bulunması	Sınav endişesi	
Öğretmenlerin tavrı (ilgi, sabır, sakinlik, şiddet içermeme, hakaret içermeme, bağırma)	Öğretmenlerin tavrı ile ilgili algı	

Eğitim	Aile	
	Öznel	Nesnel
Notlarının yüksek olması		Not
Düzenli olarak okula gidebilmesi		Katılım
Sınav endişesi bulunması	Çocukların endişesiyle ilgili algı	

Eğitim	Mahalle/Şehir/Ülke	
	Nesnel	
Düzenli olarak okula gidebilmesi	Ortalama katılım	
Okulda spor yapabileceği alanlar olması	Okul imkanları	
Okulunun temiz ve büyük bir bahçesi olması	Okul imkanları	
Sınıfların kalabalık olmaması	Ortalama bir sınıf boyutu	

► Risk

Risk	Çocuklar		Aile		Mahalle/Şehir/Ülke
	Öznel	Nesnel	Öznel	Nesnel	Nesnel
Soru formu: Annenin-babanın çocukla/gençle ilgilenmemesi	X		X		
Aile bireylerinden birinin sürekli bakıma ihtiyaç duyması	X	X		X	X
Evdekilerden hakaret ya da şiddet görmesi	X		X		X
Odak: Çevresinde uyuşturucu kullanan insanların olması	X				
Okulda sigara içmesi	X				
Ev işi/bakımı olması	X	X		X	
Para kazanmak için çalışmak zorunda olması	X	X			X
Gelecek kaygısı	X				
Tehlikeli bir mahallede yaşıyor olması	X		X		X
Uzmanlar: Çalışan çocuk oranı					X
Evde kendini güvende hissetmesi	X				
Mahallede kendini güvende hissetmesi	X				
Okulda kendini güvende hissetmesi	X				
Kendine güven	X				

Risk, hem olumlu hem de olumsuz göstergelerle bir çocuğun iyi olma halini belirleyen önemli bir alandır. Yukarıda önerilen gösterge seti aile içi, çevre, okul risklerinin yanı sıra çocuğun kendi ruhsal durumuyla ilgili kaygıları da içermektedir. Soru formunda

vurgulanan üç nokta odaklarda da ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra odakta uyuşturucu, sigara, çalışmak zorunda olmak, mahalledeki tehlikeler ve gelecek kaygısı belirtilmiştir. Uzmanlar bu alanda çocuğun gözünden ifade edilen göstergelere çalışan çocuk oranı, evde/ mahallede/

okulda güven hissi ve kendine güvenin eklenebileceğinin altını çizmişlerdir. Aşağıda da sırasıyla çocuk, aile ve mahalle/şehir/ülke düzeyinde hangi sorularla risk göstergelerinin oluşturulabileceği aktarılmıştır.

Risk	Çocuklar	
	Öznel	Nesnel
Annenin- babanın çocukla/gençle ilgilenmemesi	Aile ilişkileri ile ilgili algı	
Aile bireylerinden birinin sürekli bakıma ihtiyaç duyması	Aile ilişkileri ile ilgili algı	Sürekli bakıma ihtiyaç duyan aile bireyi
Evdekilerden hakaret ya da şiddet görmesi	Aile ilişkileri ile ilgili algı	
Çevresinde uyuşturucu kullanan insanların olması	Uyuşturucu kullanımı ile ilgili algı	
Okulda sigara içmesi	Sigara içme ile ilgili algı	
Ev işi/bakımı olması	Ev işi/bakımı ile ilgili algı	Ev işiyle geçen zaman
Para kazanmak için çalışmak zorunda olması	Paraya ihtiyaç ile ilgili algı	Okuldan sonra çalışmak için geçen zaman
Gelecek kaygısı	Gelecek kaygısı	
Tehlikeli bir mahallede yaşıyor olması	Mahallenin güvenliği ile ilgili algı	
Evde kendini güvende hissetmesi	Evde yaşam ile ilgili algı	
Mahallede kendini güvende hissetmesi	Mahallede yaşam ile ilgili algı	
Okulda kendini güvende hissetmesi	Okulda yaşam ile ilgili algı	
Kendine güven	Kendine güven	

Risk	Aile	
	Öznel	Nesnel
Annenin-babanın çocukla/gençle ilgilenmemesi	Aile ilişkileriyle ilgili algı	
Aile bireylerinden birinin sürekli bakıma ihtiyaç duyması	Aile ilişkileriyle ilgili algı	Sürekli bakıma ihtiyaç duyan aile bireyi
Evdekilerden hakaret ya da şiddet görmesi	Aile ilişkileriyle ilgili algı	
Ev işi/bakımı olması		Çocuk ev işi/bakımına katılıyor mu?
Tehlikeli bir mahallede yaşıyor olması	Mahallenin güvenliği ile ilgili algı	

Risk	Mahalle/Şehir/Ülke	
	Nesnel	
Aile bireylerinden birinin sürekli bakıma ihtiyaç duyması	Sürekli bakıma ihtiyaç duyan aile bireyi	
Evdekilerden hakaret ya da şiddet görmesi	Ailede şiddet	
Para kazanmak için çalışmak zorunda olması	Çalışan çocuk sayısı	
Tehlikeli bir mahallede yaşıyor olması	Tehlikeli mahalle sayısı	
Çalışan çocuk oranı	Çalışan çocuk oranı	

► İlişkiler

Aile ilişkileri	Çocuklar		Aile		Mahalle/Şehir/Ülke
	Öznel	Nesnel	Öznel	Nesnel	Nesnel
Soru formu: Ailede sıkıntılarını paylaşabildiği birisi olması	X		X		
Annesiyle-babasıyla beraber vakit geçirmesi	X	X	X	X	
Aile içerisinde kavga ve dayak olmaması	X		X		X
Odak: Ailede karar alma sürecine katılması	X				
Ailede sözüne önem verilmesi	X				
Annenin-babanın ilgisizliği	X				
Annenin-babanın çocuğu başka çocuklarla karşılaştırması	X				
Uzmanlar: Aile yapısı				X	X
Ailede çocuk bakımı				X	

İlişkiler alanında aile ve arkadaşlar olmak üzere iki gösterge seti oluşturulmuştur. Aile ile ilişkiler gösterge setinde “ailede sıkıntılarını paylaşabildiği birinin olması”, “annesiyile-babasıyla beraber vakit geçirmesi” ve “aile içinde şiddetin olmaması” hem nicel hem de nitel çalışmada belirtilen göstergeler olarak

öne çıkmaktadır. Odaklarda ayrıca “karar alma sürecine katılması”, “ailede sözüne önem verilmesi” çocuğu mutlu eden göstergeler; “annenin-babanın ilgisizliği” ve “annenin-babanın çocuklarını başka çocuklarla karşılaştırması” çocuğu mutsuz eden göstergeler olarak ifade edilmiştir. Uzmanlar, çocuğun gözünden ailede ilişkileri

düşünürken aile yapısının ve ailede çocuk bakımının aile ilişkileri açısından önemli göstergeler olarak belirtilmesi gerektiğine dikkati çekmişlerdir. Aile ile olan ilişkilerin, çocuk; aile ve mahalle/şehir/ülke düzeyinde hangi sorular eşliğinde tespit edilebileceğine dair çalışma aşağıda yer almaktadır.

Aile ilişkileri	Çocuklar	
	Öznel	Nesnel
Ailede sıkıntılarını paylaşabildiği birisi olması	Aile ilişkileri ile ilgili algı	
Anne-babasıyla beraber vakit geçirmesi	Aileyle geçirilen vakit ile ilgili algı	Aileyle geçirilen vakit
Aile içerisinde kavga ve dayak olmaması	Kavga ve dayak ile ilgili algı	
Ailede karar alma sürecine katılması	Karar alma ile ilgili algı	
Ailede sözüne önem verilmesi	Aile ilişkileri ile ilgili algı	
Anne-babanın ilgisizliği	Aile ilişkileri ile ilgili algı	
Annenin-babanın çocuğu başka çocuklarla karşılaştırması	Aile ilişkileri ile ilgili algı	

Aile İlişkileri	Aile	
	Öznel	Nesnel
Ailede sıkıntılarını paylaşabildiği birisi olması	Aile ilişkileri ile ilgili algı	
Anne-babasıyla beraber vakit geçirmesi	Aileyle geçirilen vakit ile ilgili algı	Aileyle geçirilen vakit
Aile içerisinde kavga ve dayak olmaması	Ailede kavga ve şiddetin olup olmadığına yönelik algı	
Aile yapısı	Aile yapısı (ailenin büyüklüğü, bağlılık)	
Ailede çocuk bakımı	Ailede çocuk bakımının yapısı	

Aile İlişkileri	Mahalle/Şehir/Ülke
	Nesnel
Aile içerisinde kavga ve dayak olmaması	Ailede şiddet
Aile yapısı	Aile yapısı

Arkadaşlar	Çocuklar		Aile		Mahalle/Şehir/Ülke
	Öznel	Nesnel	Öznel	Nesnel	Nesnel
Soru formu: Arkadaşları tarafından sevilmesi	X				
Sırlarını paylaşabileceği arkadaşları olması	X				
Arkadaşları ile keyifli vakit geçirmesi	X	X			
Odak: Kız/erkek arkadaşı olması	X				
Arkadaşlar arası rekabet	X				

Arkadaşlarla ilişkiler alanında nicel veriler bize “arkadaşları tarafından sevilmesi”nin, “sırlarını paylaşabileceği bir arkadaşının olması”nın ve “arkadaşları ile keyifli vakit geçirmesi”nin önemli göstergeler olarak çocuklar tarafından

ifade edildiğini göstermiştir. Odaklarda da “keyifli vakit geçirmesi” vurgulanmış bunun yanı sıra “kız/erkek arkadaşının olması”nın özellikle büyük yaşlardaki çocuklar tarafından mutlu olmanın önemli bir göstergesi olarak dile getirildiği;

“arkadaşlar arası yarış”ın da mutsuzluk nedeni olduğu belirtilmiştir. Arkadaşlar arası ilişkiler çocuk düzeyinde aşağıdaki nesnel ve öznel sorularla tespit edilebilir.

Arkadaşlar	Çocuklar	
	Öznel	Nesnel
Arkadaşları tarafından sevilmesi	Arkadaşları ile ilgili algı	Yakın arkadaş sayısı
Sırlarını paylaşabileceği arkadaşları olması	Arkadaşları ile ilgili algı	
Arkadaşları ile keyifli vakit geçirmesi	Arkadaşları ile geçirdiği vakit ile ilgili algı	Arkadaşları ile geçirilen vakit
Kız/erkek arkadaşı olması	Kız/erkek arkadaşı olması	
Arkadaşlar arası rekabet	Arkadaşlar arası rekabet ile ilgili algı	

Sonuç olarak, Türkiye’de çocuğun gözünden çocuğun iyi olma hali alanlarının ve göstergelerinin değerlendirilmesi ve tanımlanmasına odaklanan bu çalışma yukarıda yer alan bu gösterge matriksini önermektedir. Bu öneri, UNICEF’in; bakanlıkların ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile gelişmeye açıktır. Önerilen gösterge matriksi iki noktada veri toplamaya dair daha kapsamlı bir çalışma için yardımcı olabilir: 1- Atölye çalışmasında da söylendiği üzere hali hazırda özellikle TÜİK’in elinde var olan verileri çocuk merkezli bir biçimde gözden geçirmek 2- Önerilen göstergeye yönelik verinin olmadığı durumlarda veri toplamaya dair yeni ölçme araçlarının geliştirilmesi.

Son olarak vurgulanması gereken bir diğer nokta ise Türkiye’de çocuklarla hem niceliksel hem de niteliksel olup kapsamlı araştırma bulgularına dayanan bu araştırma, iyi olma hali yaklaşımının çocuğun öznel iyi olma halini önemseyen, nesnel göstergeleri öznel göstergelerle beraber düşünmenin gerekliliğini vurgulayan uluslararası çalışmalara da katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ben-Arieh, A., N. H. Kaufman, A.B. Andrews, R. M. George, B. J. Lee ve J. J. Aber (der.) (2001) *Measuring and Monitoring Children’s Well-Being*, Social Indicators Research Series Vol:7. London: Kluwer Academic Publishers.
- Ben-Arieh, A.(2009); *Social Indicators of Children Well-Being Past Present and Future*, Indicators of Children’s Well-Being: Theory and Practices in Multi- Cultural Perspective, Ben Arieh A., Frones I.(der), Social Indicators Research Series 36, Springer.
- Ben-Arieh, A. (2010) “From Child Welfare to Children Well-Being: The Child Indicator Perspective”, A. Ben Arieh, S. Phipps and S.B. Kamerman (der.) *From Child Welfare to Child Well-Being: An International Perspective on Knowledge in the Service of Policy Making* içinde (ss. 9-24). New York: Springer.
- Bradshaw J., Hoelscher P., Richardson D. (2007);“An index of child well-being in the European Union”, *Social Indicators Research*, 80(1), 133-77.
- EC -AVRUPA KOMİSYONU (2008);*Report on Child Poverty and Child Well-Being in the European Union*, European Union: Brussels.
- Fattore T., Mason J., Watson (2005); “Children’s Conceptualisations of Their Well-Being”, *Indicators of Children’s Well-Being: Theory and Practices in Multi-Cultural Perspective*, Ben Arieh A. ,Frones I.(der.), *Social Indicators Research Series* 36, Springer.
- Frones, I. (2008) “Theorizing Indicators: On Indicators, Signs and Trends”, A. Ben-Arieh ve I. Frones I. (der.) *Indicators of Children’s Well-Being: Theory and Practices in Multi-Cultural Perspective* içinde (ss.17-36). *Social Indicators Research Series No. 36*, Springer.
- Muderrisoğlu S. vd. (2013) *UNICEF Child WellBeing Document Turkey*.
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2009) *Doing Better for Children*. Paris: OECD Publications.
- Uyan-Semerci, P. vd. (2012) *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun “İyi Olma Hali”ni Anlamak İstanbul Örneği*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

► EK - 1: SAĞLIK GÖSTERGE ÖNERİLERİ

GENEL

1. Temiz suya ve sanitasyona erişim
2. Sağlık hizmetlerine erişim
3. Kronik hastalık durumu ve tedavi süreci
4. Herkesin engellilik durumu
5. Barınma koşulları
6. Beslenme durumu
  - a) Besine erişim
  - b) Yeterli beslenme
7. Gelir durumu
8. Eğitim durumu
9. Aile yapısı
10. Herhangi bir şekilde aile eğitimi alıp almamış olması
11. Çevresel koşullar
12. Arabalarda bebek/çocuklar için çocuk koltuğu kullanma oranı
13. Engelli çocukların hizmetlere erişimi

Farklı dönemler için farklı göstergeler önerildi.

DÖNEMLER**1. DOĞUM ÖNCESİ**

- a. Gebelik Öncesi
  1. Planlanmış gebelik olup olmaması (TNSA)
  2. İstenmeyen gebelik durumu
  3. Ebeveynin genel fizik/ruhsal sağlık durumu
  4. Annenin beslenme durumu
  5. Ebeveynin alkol, tütün ve madde kullanımı/ bağımlılığı
  6. Sağlık hizmetlerine erişim
  7. Sosyal, eğitim ve maddi destek hizmetlerine erişim
- b. Gebelik
  1. Gebelik boyunca izlenme
  2. Demir, folik asit, vitamin ve mineral destek programlarına erişim
  3. Aşı durumu (tüm tetanoz)

4. Riskli gebelik takibi
5. Gebelik yaşı, sayısı, düşük vb.
6. Gebelik eğitimine katılım

2. DOĞUM

1. Hastahanedede yapılıp yapılmaması
2. Sağlık personeli tarafından yapılıp yapılmaması
3. Sezeryan oranı
4. Emzirme danışmanlığı alıp alınmaması
5. Doğum sonrası annenin bakımı
6. Doğum sonrası lohusa takibi
7. Lohusalık depresyonu
8. Riskli gebeliklerde ev ziyaret yapılıp yapılmadığı
9. Yeni doğan taraması yapılma oranı (FKU, hipotiroid, biyotitinaz eksikliği, yeni doğan işitme taraması – (neonatal tarama sağlık bakanlığı veri tabanı))
10. Adolesan doğurganlık oranı

3. 1 AY-11 AY SONU

1. Tam aşıli çocuk oranı
2. Anne sütü alımı (6 ay sadece anne sütü almadığı)
3. Bebek ölüm hızı (neonatal ve post-neonatal bebek ölüm hızı)
4. D vitamini, demir takviyesi alma oranı
5. Gelişimsel problemlerinin tespit edilip yönlendirme yapılma oranı (Down sendromu, işitsel, görsel, bilişsel gelişimin takibi ve yönlendirilmesi)
6. 9 adet bebek izleminin tamamlanma oranı

4. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ

1. Riskli çocukların izlemi
2. Çocuk izlem sayısı
3. Gelişimsel problemi olanların tespiti
4. Gelişimsel problemi olanların yönlendirilmesi
6. Aşı durumu
7. Destek hizmetlerine erişim

8. Sağlıklı ve nitelikli, donanımlı kreş hizmetlerine ulaşım
9. Annelik-babalık bilgi, beceri ve danışmanlık eğitimlerine erişim
10. Kurum bakımındaki çocuk oranı
11. Diş sağlığı

5. 36-71 AY

1. Ana okuluna erişim (eğitim bölümüne de bakınız)
2. Erken çocukluk dönemindeki göstergelerin tamamı

6. 6-13 YAŞ

1. Aşı durumu
2. Gelişimsel sorunların saptanması
3. Çevresel koşulların durumu
4. Florlama oranı
5. Tütün, alkol, madde kullanımı oranı

7. 14-18 YAŞ

1. Tütün, alkol, madde kullanımı oranı
2. Adolesan doğurganlık oranı
3. Şiddet deneyimi olan çocuk oranı (ihmal, istismar, suçla ilişkilene...)
4. Ayrımcılığa maruz kalan çocuk (cinsel yönelim, sağlık koşulları...)
5. Psikolojik durum ile ilgili sorun oranı (depresyon vb.)
6. Erken evlilik oranı
7. Cinsellikle tanışma yaşı

► EK - 2: MADDİ DURUM GÖSTERGE ÖNERİLERİ

1. Ebeveynler arasında hane halkı içinde işsizlik oranı
2. Annenin-babanın çalışma durumu
3. Göreli yoksulluk oranı
4. Hane halkının sosyal yardım alıp almaması (konut yardımı, çocuk yardımı ve diğer yardımlar)
5. Hane halkının karşısına beklenmedik bir harcama çıktığında bunu karşılayıp karşılayamayacakları
6. Konut şartları:
  - a. Hanenin iyi ısınıp ısınmadığı
  - b. Yeterince aydınlanıp aydınlanmadığı
  - c. Ev içerisinde oda başına kaç kişi düştüğü
7. Beslenme alışkanlıkları
8. Kıyafet giyim
9. Sosyal aktivitelere katılıp katılmama durumları
- a. Ayda en az bir kere olsun arkadaşlarıyla ya da aileleriyle dışarda yemek yiyebilme
- b. Bir hafta tatil yapabilme
10. Bilgisayar, yabancı dil ya da hobi amaçlı özel amaçlı kurslara katılma oranları ve sıklığı
11. Kişisel internet erişimi, bilgisayar ya da televizyon sahibi olup olmadığı

► EK - 3: EĞİTİM GÖSTERGE ÖNERİLERİ

1. Okul:
  - Rehberlik servisi:
  - Var olup olmadığı?
  - Yeterli sayıda danışmanın olup olmadığı?
  - Kaç saat hizmet verilebildiği?
  - Faaliyet sayısı?
  - Altyapı:
  - Revir/Bahçe/ Güvenlik var mı?
  - Okul kantininin şartları
  - Okulun sağlıklı yiyecek servisi yapabilmesi
  - Okulun mimari planı ve yapısının eğitime ve öğrenciye uygunluğu
- Okulun farklı sosyo-ekonomik gruptan çocukları içerip içermemesi
- Okulun gerekli eğitim kadrosuna sahip olması
2. Öğretmenler:
  - Öğretmen eğitimi (meslek içi eğitim saati)
3. Öğrenci Katılım:
  - Öğrenci meclisleri gibi yapılar aracılığı ile okulda karar alma süreçlerine katılım şartları
  - Okul dışı faaliyetlere erişim
  - Bahçe gibi okulun ortak mekanlarını kullanabilme sıklığı ve uzunluğu
  - Öğrenme gücüne olan veya 'başarısız' öğrencilere destek sisteminin olup olmaması
  - Öğrenci memnuniyeti (özellikle ortaokullar için)
4. Okul öncesi eğitim:
  - Erişim/süre/ kurumun yapısı

► EK - 4: AİLEYE YÖNELİK GÖSTERGE ÖNERİLERİ

1. a. Aile yapısı/profil:
  - Geniş aile/çekirdek aile?
  - Kardeş sayısı
  - Evde engelli olup olmadığı
  - Boşanmış/ayrı/tek ebeveyn?
- b. Ebeveynin iş durumu:
  - Çalışıp çalışmadığı
  - Mesleği
- c. Ebeveynin eğitim durumu
2. Evin fiziki şartları:
  - Evin ısınabilmesi
  - İçme suyunun olması
  - Evde çocuğun kendisi için özel bir odası olup olmadığı
  - Odanın imkanları
3. Sosyal yardım alıp almadığı
4. Aile içinde şiddet, istismar, taciz, çatışma/ kavga ortamı olup olmaması
5. Ailenin disiplin yöntemleri ve tutumları
6. Çocuğun ailedeki karar alma sürecine katılımı
7. Anne babanın çocukla geçirdikleri zaman miktarı ve niteliği

► EK - 5: RİSK VE GÜVENLİK (MAHALLE; EV; ÇALIŞMA) ALANINDA GÖSTERGE ÖNERİLERİ

1. Mahalle

İmkanlar:

- sosyo-kültürel imkanlara erişim - sinema, tiyatro, sanat aktiviteleri
- oyun alanlarına erişim
- eğitime erişim
- müfredat dışı faaliyete erişim
- kamu, belediyeler ve devlet kurumları tarafından planan sosyal hizmetlere erişim: Sağlık hizmetleri, karar alma mekanizmalarına erişim
- okulöncesi eğitime ve bakıma erişim
- mahallenin altyapısı: sokak lambaları, trafik ışıkları, kaldırımların durumu

Riskler:

- şiddet, ihmal, istismara maruz kalma (fiziksel, psikolojik, cinsel)
- uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu bağımlılığı ve uyuşturucu satıcılığı (kendisi ve/veya çevresinde var olması)
- trafik kazaları

- çevresel riskler - çevre kirliliği
- engellilere yönelik riskler

2. Barınma

Altyapı:

- kendi odasına sahip olmak
- oda başına düşen kişi sayısı
- kendi yatağına sahip olmak
- ısınma imkanı
- temiz suya erişim
- hijyen
- evin nemli olması ve küf kokusu
- banyo/tuvaletin evin içerisinde mi dışında mı olduğu

Riskler:

- ev kazaları
- çocukların yetişkinler refakat etmeden evde geçirdiği saat sayısı
- kalabalık ev
- kardeş sayısı ve ilişki niteliği
- evde bakıma muhtaç bir aile bireyinin olması

- çocuğun bakım sağlayıcılık rolü (çocuğun evdeki ağır sorumlulukları – süresi ve devamlılığı)
- evde şiddet
- evde uyuşturucu, alkol bağımlılığı ve sigara içilmesi

3. Çalışma - Riskler

- çalışan çocukların yüzdesi
- çıraklık koşulları
- farklı sektörel riskler
- çalışma saatleri
- işyeri kazaları

4. Güvenlik

- evde güvende hissetme
- mahallede güvende hissetme
- okulda güvende hissetme
- insanlara güvenme
- resmi kurumlara güvenme –polis vb.

